

**Epätasa-arvoistava väkivallan diskurssi varhaiskasvatus-
ympäristössä – ammattikasvattajien kokemuksia lasten
välisestä väkivallasta**

Riikka Era

Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma

Kesä 2017

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Era, Riikka. 2017. Epätasa-arvoistava väkivallan diskurssi varhaiskasvatusympäristössä – ammattikasvattajien kokemuksia lasten välisestä väkivallasta. Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 44 sivua + liitteet.

Tämä tutkimus tarkastelee ammattikasvattajien kokemuksia ja käsityksiä lasten välisestä fyysisestä väkivallasta varhaiskasvatusympäristössä. Tutkimuksen kohteena ovat kasvattajien väkivallan selitykset ja se, millaisia merkityksiä lasten sukupuoli tuottaa tässä kontekstissa.

Toteutin tutkimuksen teemahaastattelemalla viittä ammattikasvattajaa. Aineiston analyysi on fenomenologinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi.

Ammattikasvattajien omat väkivallan selitysmallit liittyivät heidän tapansa nähdä, tulkita, sallia ja rajoittaa väkivaltatilanteita. Ammattikasvattajat tuottivat puheessaan kuvaa yleisesti varhaiskasvatusympäristöstä sukupuolittavan väkivallan paikkana.

Tämän tutkimuksen valossa näyttää siltä, että kapeat sukupuoliroolimallit ohjaavat yleisellä tasolla varhaiskasvatuksen väkivaltaan liittyviä käytänteitä. Työyhteisöjen sisäiset ja väliset erot tuottavat epätasa-arvoista varhaiskasvatus- ta. Ammattikasvattajia kouluttavien sekä varhaiskasvatusta tuottavien tahojen tulisi ottaa vastuu yhteisestä ja yleisestä väkivallan nollatoleranssista.

Asiasanat: Sukupuolistunut väkivalta, lasten välinen väkivalta, varhaiskasvatus, tasa-arvo

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	TASA-ARVO VARHAISKASVATUKSESSA	8
3	NÄKÖKULMIA IHMISYYDEN YMMÄRTÄMISEEN	10
	3.1 Essentialismi	10
	3.2 Sukupuolirooliteoria.....	11
	3.3 Post-strukturalistinen identiteetin rakentuminen.....	12
4	VÄKIVALLAN MÄÄRITTELYÄ	14
5	TUTKIMUSKYSYMYKSET	17
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	18
	6.1 Tutkimuskohde ja lähestymistapa.....	18
	6.2 Aineiston keruu.....	19
	6.3 Tutkimukseen osallistujat	20
	6.4 Aineiston analyysi	20
	6.5 Eettiset ratkaisut.....	23
7	TULOKSET	25
	7.1 Miten lasten välinen fyysinen väkivalta näyttäytyy varhaiskasvatusympäristössä?	25
	7.2 Ammattikasvattajien antamia selityksiä lasten väliselle väkivallalle ...	27
	7.2.1 "Ihmiset ovat väkivaltaisia"	29
	7.2.2 "Pojat ovat väkivaltaisia"	29
	7.2.3 "Yksilöt ovat väkivaltaisia"	31
	7.3 Lapsen sukupuolen merkitys väkivaltatilanteissa.....	32
	7.4 Ammattikasvattajien haasteet väkivaltatilanteissa.....	33
8	POHDINTA	35
	8.1 Tutkimuksen tulokset.....	35
	8.2 Tutkimuksen luotettavuus ja haasteet	39
	8.3 Jatkotutkimushaasteita.....	40
	8.4 Loppusanat	41
	LÄHTEET	42
	LIITTEET	45

1 JOHDANTO

”Hyvä, komeen näköinen”. ”Tosta tulee sulle katu-uskottavuutta, ihan kuin oisit ollu isommassaki taistelussa”. Näin eräs päiväkodin aikuinen kommentoi 2-vuotiaan lapsen mustaa silmää. Olisiko kommentointi ollut erilaista, jos lapsen oletettu sukupuoli olisi ollut toinen? Me rakennamme jatkuvasti vuorovaikutuksessa erilaisia diskursseja, jotka puolestaan muokkaavat vuorovaikutusta; varhaiskasvatuksen kentällä olemme mukana rakentamassa tai purkamassa sukupuolittuneita käytäntöjä ja puhetapoja, diskursseja, joiden sisällä, välissä ja kautta lapset tekevät omaa identiteetin rakennustyötään, osallistuen samalla vuorovaikutukseen diskursseja muokaten. Kuten edellä on nähtävissä, diskursseilla tarkoitan tässä kielen käytäntöjen (Rossi, 2015, 66) lisäksi, Alasuutaria (2016, 127) mukaillen, sosiaalisia käytänteitä ja rakenteita.

Postmodernia ajatusta mukaillen: identiteetti, minuus ja sukupuoli ovat prosessi, Butlerin (1990) ja muiden post-strukturalistien ajatusta lainaten performanssi, joka muuttuu läpi elämän. Lapsena saadut kokemukset muiden oikeuksista omaan ruumiiseen ja omista oikeuksista toisten ruumiisiin toimivat yhtenä tämän performanssin rakennusosista. Varhaiskasvatusympäristössä ammattikasvattajien sallimiset ja rajoittamiset tuottavat ja uudelleen tuottavat lasten tietoisuutta juuri heidän oman ruumiinsa hyväksytyistä, normitetuista tavoista olla. Silmät ummistamalla, katseen pois kääntämällä, kokemusta vähättelemällä tai tilanteisiin laiskasti reagoimalla teemme lapsille näkyväksi, että toisten koskemattomuus on vähempi arvoista kuin toisten.

Tämä tutkimus lähti liikkeelle huolesta, joka minulle syntyi kokemuksistani varhaiskasvatuksen kentällä sekä opiskelutovereiden ja tuttavien kanssa käymistäni keskusteluista. Tasa-arvosta ja väkivallan nollatoleranssista kyllä puhuttiin, mutta käytännön toimintatavat ja puhemallit osoittivat, että poikaruumiin oikeudet koskemattomuuteen sekä selkeä irtisanoutuminen väkivallasta eivät toteutuneet varhaiskasvatuksen arjessa. ”Pojat on poikia” toistui kentällä lukemattomissa tilanteissa rakentaen poikana olemisen diskurssia, usein väkivallan kannalta hyvin kyseenalaiseen suuntaan. Ihannoiva puhe siitä, kuinka

konfliktitilanteissa pojat ovat suoria verrattuna kieroileviin tyttöihin, oli mielestäni peitelty tapa kertoa, kuinka poikien välillä lyöminen on "ihan ok" ja arvottaa samalla "tyttö-teko" alemmaksi.

Toinen tutkimukseen kannustanut tekijä oli se, että kaiken tasa-arvotyön jälkeen meidän väkivaltarikostilastomme osoittavat edelleen, että yhteiskuntamme rakenteet ajavat miehet käyttämään naisia useammin väkivaltaa. Tilastojen valossa miehelle vaarallisimman on toinen mies julkisessa tilassa, kun taas nainen kohtaa fyysistä väkivaltaa useimmiten yksityisessä tilassa. (Kääriäinen, Lehti, Danielsson & Aaltonen, 2017, 65-66.) Missä vaiheessa tätä aletaan tuottaa? Ovatko patriarkaattiset valtarakenteet, kuten hegemoninen maskuliinisuus (Connell, 1995, 76-77, Jokinen, 2000, 220), läsnä arjessa, ja vaikuttavatko ne meidän toimintaamme jo alle kouluikäisten lasten kanssa? Mitkä ja missä ovat ne diskurssit, joissa väkivalta rakentuu osaksi mies-identiteettiä? Kuten Jokinen (2000, 203) toteaa, väkivalta toimii maskuliinisuuden rakenteena, vaikkei mies ikinä elämänsä aikana toimisi väkivaltaisesti. Aiheeseen tutustuttuani vaikutti siltä, että väkivaltaa ei juurikaan ole tutkittu Suomessa spesifisti varhaiskasvatuksen kontekstissa sukupuolen näkökulmasta, peruskoulun puolelta tutkimuksia löytyi (Huuki, 2010; Manninen, 2010).

Varhaiskasvatuksen kentällä tasa-arvoa on tutkittu jo 1970-luvulta asti hyödyntäen muun muassa rooliteoriaa. Huomio on kiinnitetty lasten ahtaisiin sukupuolittuneisiin toimintamahdollisuuksiin ja -tiloihin sekä valta-asetelmiin. (Alasuutari, 2016, 125-126.) Halusin tällä tutkimuksella osallistua tähän keskusteluun nostamalla uutena kysymyksen väkivallan ja sukupuolen yhteydestä.

Uusi varhaiskasvatusta sitova asiakirja, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, painottaa edellistä versiota enemmän ja selvemmin varhaiskasvatuksen tasa-arvopyrkimystä. Viimeistään 1.8.2017 tulee varhaiskasvatuspalveluita tuottavien ottaa uudet perusteet käyttöön omassa työssään. Nähtäväksi jää, miten varhaiskasvatuksen kentällä vastataan tasa-arvon vaatimuksiin.

Tämä tutkimus pohjautui viiden ammattikasvattajan teemahaastatteluun. Haastatteluissa käsitelimme aiheita valta, väkivalta ja maskuliinisuudet varhaiskasvatusympäristössä. Tutkimustehtävänäni oli ammattikasvattajien lasten

väliseen väkivaltaan liittyvien kokemusten ja käsityksien selvittäminen. Toinen tutkimustehtävä oli yleisesti varhaiskasvatuksen kentällä väkivaltatilanteissa ilmenevien sukupuolittuneiden toimintamallien näkyväksi tekeminen. Tutkimustani ohjasi fenomenologis-hermeneuttinen kiinnostus ilmiöön ja sen selityksiin. Yllätyksekseni löysin hyvin homogeenisesta kasvattajien ryhmästä selvästi eroavat väkivallan selitysmallit. Tämä ohjasi lopullista analyysia sekä auttoi minua ajattelemaan ihmisiä, kasvatusta ja väkivaltaa filosofisemmalla tasolla, irtaantuen yksittäisistä teoista ja tekemättömyyksistä.

2 TASA-ARVO VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatustalaki määrittää sukupuolten välisen tasa-arvopyrkimyksen varhaiskasvatusta ohjaavaksi periaatteeksi. Varhaiskasvatuksen kentällä tasa-arvoa pidetään itsestään selvänä ja jo saavutettuna, vaikka tutkimukset toisin osoittavat. Asiakirjojen lyhyet ja yleisellä tasolla liikkuvat maininnat tasa-arvosta eivät auta ammattikasvattajia reflektoimaan, mitä tasa-arvo oikeastaan omassa työssä tarkoittaa, ja kuinka sitä voisi edistää. (Alasaari & Katainen, 2016, 5.)

Alasuutari (2016, 140) huomasi tutkimuksessaan, että varhaiskasvatuksessa lasten identiteettien rakennukselle tarjolla olevat diskurssit perustuvat perinteisiin oletuksiin mieheydestä ja naiseudesta sekä heteronormiin. Näiden diskurssien näkyväksi tekemiseen ja purkamiseen kasvattajat tarvitsevat työkaluja, kun pyrimme kohti tasa-arvoisempaa varhaiskasvatusta. Näiden samaisten diskurssien sisällä käydään neuvotteluja myös väkivallasta ja mies- ja naisruumiiden asemoitumisesta siihen nähden.

Arjessa ja sen käytänteissä rakentuvat tapaisuudet liittävät toiminnat sukupuoliin, toimintojen itsessään ollessa sukupuoleettomia (Husso, 2016, 77). Kokemusteni mukaan päiväkodin arjessa tällaisia ajattelemattomasti ja kiireessä toistettuja sukupuolitettuja tekoja, jotka synnyttävät tapaisuuksia, tapahtuu päivittäin. Paumo (2012, 147) näkee päiväkodin arjen rutiininomaisuuden ja aikatauluissa pysymisen paineen luovan juuri päiväkotiin tavan toimia ja puhua perinteisten mallien mukaan. Husso (2016, 90) huomauttaa, että tällaiset sukupuolittuneet tapaisuudet saattavat olla yksilölle kuormittavia. Voimme miettiä lasta, joka toimii omaa itseään vastaan toteuttaakseen päiväkodin diskurssissa muotoutunutta poikatapaisuutta vaikkapa äänen käytön tai fyysisen tilan ottamisen suhteen.

Ensimmäisessä kappaleessa mainitun varhaiskasvatustalain lisäksi varhaiskasvatuksen tasa-arvoisuuden vaatimus tulee muun muassa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta, YK:n vammaisia henkilöitä koskevasta yleissopimuk-

sesta sekä Suomen perustuslain 2 luvun 6 §:stä. Vaatimukset tulevat vakuuttavilta tahoilta, mutta alalle koulutettavilla se ei koulutuksessa näy: ammattikasvatijat tulevat hajanaisesta koulutustaustasta, josta puuttuu yhteinen ja yleinen tasa-arvoa ja sukupuolten moninaisuutta käsittelevä kokonaisuus. (Alasaari & Katainen, 2016, 6, 19.)

Uudet paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat otetaan käyttöön viimeistään 1.8.2017. Opetushallitus julkaisi niiden perustana olevat valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (tästä eteenpäin VASU) lokakuussa 2016. Yleisellä tasolla suurin ero entiseen on se, että nyt kyseessä on kansallinen normi aiemman suosituksen sijaan. Tämän tavoitteena on se, että lasten oikeus laadukkaaseen ja tasa-arvoiseen varhaiskasvatukseen toteutuu lapsen asuinpaikasta riippumatta. (Opetushallitus, Uudet varhaiskasvatussuunnitelmat – Mikä muuttuu?.)

Tasa-arvo nostetaan VASUssa (2016) näkyvästi esille kahdessa kohdassa: luvussa 2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuristaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. (VASU, 2016, 19)

ja varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kuvaavassa luvussa 3.1.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. -- Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisenäistävistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. (VASU, 2016, 30).

Kasvatijat tarvitsevat työkaluja stereotyyppisten puhetapojen ja käytänteiden purkuun. VASU tarjoaa tähän työyhteisöjen sisällä käytäviä keskusteluja arvoista, stereotyyppioista ja asenteista; siitä miten nämä heijastuvat niin puheessa kuin toiminnassa. Vastuu toimintakulttuurin reflektoinnista ja sen eteenpäin viemisestä on varhaiskasvatuksen järjestäjällä ja varhaiskasvatusta johtavilla henkilöillä. (VASU, 2016, 28, 30.) Myös Paumo (2012, 155) tarjoaa stereotyyppisten toimintamallien ehkäisemiseksi ammattikasvattajien työn reflektointia.

3 NÄKÖKULMIA IHMISYYDEN YMMÄRTÄMISEEN

Ihmisyyttä ja sen kautta sukupuolia on teoreettisesti tarkasteltu ja selitetty monin tavoin. Myös väkivaltaa on pohdittu erilaisten ihmiskäsitysten sekä sukupuoliteorioiden valossa. Seuraavaksi esittelen lyhyesti essentialismin, sukupuolirooliteorian sekä post-strukturalistisen identiteettiteorian.

3.1 Essentialismi

Essentialismi pohjautuu Aristoteleen ajatukseen asioiden pysyvästä olemuksesta, essentiasta. Myöhemmin sitä on käyttänyt muun muassa Rousseau kasvatustilfilosofiassaan 1700-luvulla. Yhden sukupuolen ajatus perustuu siihen, että miehen ja naisen biologinen essentia, olemus, on sama, ne ovat vain laadullisesti erilaisia ja toisiaan täydentäviä (Rossi, 2012, 24).

Rousseaun ajatuksista huolimatta essentialismi liitetään usein biologiseen determinismiin. Biologinen determinismi pohjaa kahden sukupuolen malliin, jossa biologinen sukupuoliero määrittää lähtökohtaisesti naisen ja miehen essentian erilaiseksi. Kahden sukupuolen malli vakiintui länsimaissa 1800-luvulla. (Rossi, 2012, 24.) Essentialismiin ei kuitenkaan välttämättä kuulu olemuksen biologinen perusta, vaan esimerkiksi sosiaalitieteissä on annettu tulkinta, jossa olemus nähdään sosiaalisesti tuotettuna (Hearn, 1998, 209).

Biologisesta essentialismista puhuttaessa on nostettava esiin evolutiivinen selitysmalli. Tämä malli lähtee ajatuksesta, että koska polveudumme eläimistä, meidän olemuksessamme on eläimellisiä piirteitä kuten kilpailullisuus, hierarkkisuus, reviirillisuus ja niin edelleen. Evolutiivista mallia on yleensä käytetty selitettäessä naisten ja miesten välisiä eroja, esimerkiksi miesten ylliedustusta väkivaltatilastoissa. (Connell, 1995, 46-47; Rossi, 2012, 24.) Nimesin löytämäni väkivallan selitysmallin "ihmiset ovat väkivaltaisia" biologiseksi essentialis-

miksi. Löytämäni malli pohjautui ajatukselle ihmisten toimintaa ohjaavista eläimellisistä piirteistä osana kaikkien ihmisten kyseenalaistamatonta olemusta.

3.2 Sukupuolirooliteoria

Sukupuolirooliteorian juuret ovat 1800-1900-lukujen vaihteen yhdysvaltalaisessa tieteellisessä keskustelussa ja siihen vaikutti vahvasti naisten pääsy akateemiseen maailmaan (Connell, 1995, 21). Antropologit toivat keskusteluun termin *sosiaalinen rooli* (eng. social role) 1930-luvulla ja sosiaalipsykologit alkoivat käyttää termiä *sukupuolirooli* (eng. sex role) 1950-luvulla (Connell, 2000, 7).

Juvonen (2016, 44-45) kuvailee, että sukupuolirooliteoriassa sukupuolten välillä ilmenevät erot nähdään kulttuurisesti tuotettuina, ei biologiaan kytkeytyvinä. Hän jatkaa, että roolit rakentuvat sukupuolittuneista käytänteistä, jotka ovat läsnä kaikilla elämän alueilla. Juvonen näkee, että ihmiset sosiaalistuvat noudattamaan näitä stereotyyppisiä käytäntöjä jo varhain, muun muassa siksi, että niistä saa sosiaalisia palkintoja, esimerkiksi hyväksyntää.

Sukupuolirooliteoria nojaa lähtökohtaisesti stereotyyppisiin käsitteisiin. Se uusintaa kritisoimiaan roolirajoja ja on hyvin kankea muutoksessa. (Juvonen, 2016, 49.) Teoriaa on kritisoitu esimerkiksi sen kyvyttömyydestä käsitellä valtasuhteita, sen sokeudesta yksilöiden omia kokemuksia ja valintoja kohtaan sekä tavasta ottaa sukupuolistereotyyppiset roolit annettuina. Teoriassa nähdään mahdollisuus muutokseen, mutta muutoksen uskotaan tulevan ulkoapäin, sen paikkaa ei nähdä roolien välisessä vuorovaikutuksessa. (Connell, 1995, 25-27; 2000, 18.) Sukupuolirooliteoria on kuitenkin vienyt sukupuolia ja identiteettejä koskevaa keskustelua eteenpäin, sen avulla on laajennettu niin naisten kuin miesten toimintamahdollisuuksia ja -kenttiä (Connell, 2000, 18), ja kuten Rossi (2012, 26) toteaa, se on Suomessa ollut vahvasti kytköksissä tasa-arvopolitiikkaan.

Rooliteoria tekee siis näkyväksi sen, että sukupuoliroolit opitaan, ja ne voidaan oppia toisinkin. Rooliteoria jättää kuitenkin auki sen, minkä päälle rooli rakentuu, onko roolin alla aidompi ja oikeampi *itse?* (Rossi, 2012, 26.) 1980-

luvulle tultaessa rooliteoria jäi feministisessä tutkimuksessa sekä kriittisessä miestutkimuksessa postmodernien teorioiden ja käsitteiden varjoon, jotka pysyivät käsittelemään yksilöitä, näiden välisiä eroja, muutosta ja valtasuhteita (Juvonen, 2016, 49; Connell, 1995, 27, 35).

3.3 Post-strukturalistinen identiteetin rakentuminen

Subjektius ja yksilön näkeminen toimijana painottuvat post-strukturalisiteisessa ihmisyyden ideassa. Strukturalismissa oli rakennettu universaaleiksi miellettyjä yhteiskunnan ja kulttuurin struktuureja, ja näistä post-strukturalismi irrottautui korostamalla muutosta ja prosessia. (Rossi 2012, 32.)

Identiteetin muodostuminen on jatkuvasti eri diskursseissa (esimerkiksi hoito- ja koulutuslaitoksissa, puheessa ja kielessä, tuotannon ja kulutuksen tiiloissa sekä mediassa) tapahtuva toimijoiden välinen suhde ja henkilökohtainen prosessi (Connell, 1995, 70-71). Identiteetti ei siis ole pysyvä olotila vaan yksilösubjektin reflektiivistä toimintaa erilaisissa käytänteissä (Lappalainen, 2006, 8).

Varhaiskasvatusympäristö ei ole ainut konteksti, jossa luodaan diskursseja, joissa identiteettejä tuotetaan teoilla ja puhetaivoilla. Lapset eivät ole ”tyhjiä tauluja” tullessaan päiväkotiin, vaan he kantavat mukanaan muiden kontekstien diskursseissa muotoutuneita käsityksiä omasta itsestään. Lappalainen (2006, 8) nostaa esille asioita, jotka vaikuttavat lapsen subjektiivisuuden rakentumiseen: makrotason eriarvoisuutta tuottavat tekijät, lapsen käytössä olevat resurssit sekä hänen mahdollisuutensa osallisuuteen ja huolenpidon vastaanottamiseen.

Post-strukturalistinen ajattelu lähtee liikkeelle yksilöstä, tämän eri positioista eri diskursseissa, yksilön omasta toimijuudesta subjektiiviteetin rakentajana, identiteetin jatkuvasta liikkeestä kohtaamisten ja neuvottelujen kautta. Post-strukturalismi ei väitä, etteikö esimerkiksi sukupuoliin liittyviä oletuksia ja odotuksia ole, mutta se tuo esille sen, että ne vaihtelevat diskurssista toiseen siirryttäessä, eri tilanteissa ne painottuvat eri tavoin ja ovat erilaisessa suhteessa

yksilötoimijaan, ja että yksilö toimija voi toistoteoilla tai toisintekemisillä kiinnittyä tai irrottautua esimerkiksi juuri sukupuolisidonnaisesta toimintamallista.

4 VÄKIVALLAN MÄÄRITTELYÄ

Väkivaltaa ovat määritelleet useat sen parissa työskennelleet tutkijat. Jokinen (2000, 14) toteaa laveasti, että väkivallalla halutaan hallita, kontrolloida ja käyttää hyväksi muita ihmisiä. Jokinen tarkastelee siis väkivaltaa sen tekijän lähtökohdista käsin. Sunnari (2000, 91) käyttää termejä tuottamuksellisuus ja tarkoituksellisuus kuvaillessaan väkivaltaa. Sunnari näkee, että väkivalta voi olla teko tai rakenne, joka alistaa, vähättelee tai pyrkii kontrolloimaan ihmisiä, se on siis valtaa, valtasuhteita ja näiden valtasuhteiden uusintamista. Sunnari tarkentaa kollegoidensa kanssa myöhemmässä teoksessaan (Sunnari, Heikkinen & Kangasvuori, 2003, 11) väkivallan määritelmää niin, että se on jatkumo, johon kuuluvat verbaalinen, emotionaalinen ja fyysinen vallan väärinkäyttö, jota tapahtuu yksilöiden, ryhmien tai sosiaalisten rakenteiden tasolla.

Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee väkivallan tahallisen teon kautta: ”väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään tai yhteisöön ja joka johtaa tai joka voi hyvin todennäköisesti johtaa kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen.” (Krug ym., 2005, 21-22). WHO:n määritelmä kuulostaa aluksi tarkalta, mutta käsitteet *valta* sekä *tahallisuus* jättävät paljon tulkinnan varaa.

Väkivaltatutkimuksissa käytetään käsitteitä sukupuolistunut, sukupuolittunut ja sukupuolittava väkivalta. Termejä käytetään ristiin, joten en tässä erittele niiden merkityksiä. Eniten kirjallisuudessa vastaan tuli sukupuolistunut väkivalta, joten käytän sitä itsekin.

Sukupuolistunut väkivalta tarkoittaa sellaista tekoa tai rakennetta, jolla pyritään toisen tai toisien sukupuolien hiljentämiseen ja alistamiseen. Teko voi olla esimerkiksi visuaalinen tai verbaalinen, ja se perustuu alistaviin, epäkunni-

oittaviin tai aliarvioiviin asenteisiin. (Sunnari ym. 2002, 13.) Manninen (2010, 56) tarkentaa määritelmää niin, että tuo fokukseen kulttuurin sukupuolistuneet toimintakäytänteet. Hän tuo sukupuolen rinnalle myös yksilön identiteettiin liittyvät maskuliiniset ja feminiiniset piirteet alistavan toiminnan perusteina. Manninen käyttää samassa yhteydessä myös termiä sukupuolittunut väkivalta.

Mannisen sekä Sunnarin ym. tapa käyttää sukupuolistunut väkivalta - termiä jättää miesten ja poikien välisen väkivallan (paitsi mieheyttä väärin tekeviin miehiin, kuten esimerkiksi homoihin ja trans-naisiin, kohdistuvan) pimentoon. Heidän puhuessaan *sukupuolesta* on se nainen tai mieheyttä väärin tekevä mies, ei cis-mies. Saman huomion jo aiemmista naistutkimuksen kentältä nousseista väkivaltatutkimuksista on tehnyt Jokinen (2000, 26). Jokisen määritelmän mukaan termiin kuuluu myös sellainen miesten välinen väkivalta, jonka tarkoituksena on osoittaa osallistujien maskuliininen kyvykkyys, todentaa heidän paikkansa keskinäisessä hierarkiassa ja uusintaa tätä mieshierarkiaa. Jokinen jatkaa (2000, 27), että tällainen *miesten väkivalta* on maskuliinisuuteen kytkeytyvää ja siksi kuuluu sukupuolistuneen väkivallan termin alle.

Husso (2016, 81) esittää, että naisten ja miesten kokemukset väkivallasta, omasta ruumiista sen kohteena tai tekijänä, muotoutuvat erilaisiksi muun muassa väkivallan puhumisen tapojen ja sen selitysmallien kautta. Alasuutari (2016, 137) tuo esille, että varhaiskasvatusympäristö on tuottamassa näitä eriyttäviä puhe- ja toimintatapoja esimerkiksi siten, että poikien riehumista ja väkivaltaisista elementtejä sisältäviä leikkejä ei pidetä lähtökohtaisesti ongelmallisina.

Jokinen (2000, 29) nostaa esille, että poikien välinen väkivalta nähdään osana mieheksi kasvamista. Hän jatkaa (2000, 32), että miesten välistä väkivaltaa suvaitsevat asenteet kumpuavat lapsuuden kokemuksista; jo varhain pojat alkavat harjoitella väkivallan taitoja, ei pelkästään lyömistä ja potkimista vaan myös väkivallan tyyntä sivusta seuraamista ja uhriksi asettumista.

Eskonen (2005, 65), jonka väitöskirjatutkimus pohjautui perheväkivaltaa kohdanneiden lasten terapiaistuntoihin, toi esiin sen, että lapset saattavat saada aikuisilta hyvin ristiriitaisia viestejä väkivallasta. Lapsille saattaa esimerkiksi jäädä sellainen kuva, että väkivalta kuuluu luonnollisena osana tiettyihin tilan-

teisiin elämässä, että siitä pitää vain selvitä valittamatta. Eskonen korostaakin, että tämän takia yhteiskunnan instituutioiden tulee selkeästi ottaa kanta, että kenenkään ei pitäisi joutua kokemaan väkivaltaa ja tuoda tämä kanta näkyvästi esiin.

Poikien identiteetin rakennuksen ja väkivallan suhdetta on hyvä tarkastella kriittisesti. Huuki (2010, tiivistelmä) tarkastelee tutkimuksessaan kouluikäisten poikien statustyötä, ja sitä, miten väkivalta kytkeytyy sosiaalisen statuksen saavuttamiseen ja säilyttämiseen. Manninen (2010, tiivistelmä) pohtii kouluikäisten poikien valtahierarkioita sekä erilaisten maskuliinisuuksien rakentumista eritoten väkivallan näkökulmasta. Niin Mannisen kuin Huukin tutkimuksista käy ilmi, että väkivalta on resurssi statustyössä sekä valtapelissä. Se on läsnä kouluikäisten poikien päivittäisessä arjessa esimerkiksi uhkana, tekona tai odotuksena. Pojat positioituvat eri tavoin suhteessa väkivaltaan, mutta se on aina läsnä. Sunnari ym. (2003, 17) kysyvätkin aiheellisesti, että ylläpitääkö koulu väkivaltaista käyttäytymistä. Itse laajentaisin kysymyksen koskemaan kaikkia kasvatusinstituutioita: ylläpitävätkö kasvatuksen paikat väkivallan sukupuolittuneita käytäntöjä?

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksessa selvitin ammattikasvattajien kokemuksia ja käsityksiä lasten välisestä väkivallasta varhaiskasvatusympäristössä. Kiinnitin huomiota kasvattajien puheessa rakentuvaan yleiseen kuvaan varhaiskasvatuskentästä väkivallan paikkana, sen sisältämiin sukupuolisidonnaisiin selityksiin sekä muutokseen ja/tai sen mahdollisuuteen.

Nostin tutkimuskysymyksiksi seuraavat:

1. Miten lasten välinen väkivalta näyttäytyy varhaiskasvatusympäristössä?
2. Miten haastattelemanani ammattikasvattajat selittävät lasten välisen väkivallan ja millaisen merkityksen he antavat lasten sukupuolelle näissä selityksissä?
3. Millainen merkitys yleisesti lasten sukupuolella on väkivaltatilanteissa?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimuskohde ja lähestymistapa

Tämä tutkimus oli laadullinen tutkimus, sen kohteena olivat ammattikasvattajien kokemukset ja käsitykset lasten välisestä väkivallasta varhaiskasvatusympäristössä. Tutkielman otsikkoon ilmiö päätyi muodossa ”lasten välinen fyysinen väkivalta”, koska aineisto kohdentui voimakkaasti juuri siihen.

Tutkimus pohjautui fenomenologis-hermeneuttiseen ajatteluun; Tuomea ja Sarajärveä (2002, 35) mukaillen, sillä yritettiin nostaa kriittisen ajattelun kohteeksi ilmiö, jonka käytäntö on häivyttänyt näkymättömiin. Paju (2005, 226) puhuu sedimentoituneista ajatusmalleista, joista toistot ovat häivyttäneet tekojen pohjalla olevat päämäärät ja merkitykset.

Fenomenologinen tutkimus tarkastelee ihmisen kokemuksia omasta elämysmaailmastaan, hermeneuttinen ulottuvuus tuo mukaan ilmiön ymmärtämisen ja tulkinnan (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 34). Metsämuuronen (2006, 64) tiivistää ajatuksen niin, että fenomenologia kuvaa ja selittää ilmiötä, hermeneutiikka ymmärtää ja selittää sitä ja fenomenografia kuvaa yksittäisten henkilöiden käsityksiä siitä. Huusko ja Paloniemi (2000, 165) tuovat esille, että fenomenografiasa mennään yksittäisen henkilön käsitysten yli, jotta voidaan nähdä ilmiöön liittyvä yleinen käsitysten joukko, tämän joukon sisällä olevat erot ja näiden suhteet toisiinsa. Paakkari (2012, 27-28) lisää fenomenografiaan pedagogisen ulottuvuuden: tietyn ryhmän ilmiöstä olevien näkemyserojen ymmärtäminen auttaa suunnittelemaan tälle ryhmälle suunnattua koulutusta. Eli Paakkarin (2012, 28) ajatusta noudattaen: kun tiedämme, millaisia käsitysten joukkoja ammattikasvattajilla on aiheesta lasten välinen väkivalta, miten he kokevat tämän ilmiön, pystymme kehittämään koulutusta sekä laajentamaan kohderyhmämme, eli kasvattajien, ymmärrystä aiheesta.

Laadullisen tutkimuksen aineistona voi käyttää muun muassa valmiita dokumentteja, havainnointia tai haastatteluja (Patton, 2002, 4; Tuomi & Sarajär-

vi, 2002, 73). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston määrä ei ole merkityksellinen, vaan sen laatu, joten pieni harkinnanvarainen sekä tarkoituksenmukainen aineisto saattaa olla riittävä (Eskola & Suoranta, 2014, 18; Tuomi & Sarajarvi, 2002, 88).

6.2 Aineiston keruu

Keräsin aineiston yksilöhaastattelemalla viittä tuntemaani kasvatustammattilaisista. Aluksi lähestyin kuutta ammattikasvattajaa henkilökohtaisella sähköpostilla, jossa lyhyesti esittelin tutkimusaiheen sekä haastattelun otsikon ja kerroin, miksi olin valinnut juuri kyseisen henkilön haastateltavaksi. Yhtä lukuun ottamatta kaikki vastasivat haastattelupyyntöni myöntävästi. Haastattelutilanteessa kävin vielä läpi tutkimuksen pääpiirteet sekä pyysin allekirjoituksen haastattelulupaun (Liite 1).

Haastattelut olivat temahaastatteluita, mutta niihin kuului myös kaksi määrittelykysymystä sekä kaksi eläytymistarinaa, jotka esitin jokaiselle haastateltavalle. Muuten haastattelut etenivät löyhästi tekemäni haastattelurungon mukaan (Liitteet 2 ja 3). Tarkoitukseni oli antaa haastateltaville tilaa pohtia sekä vapautta puhua heille ominaisilla termeillä, pitäen kuitenkin kiinni haastattelun aiheesta teemojen avulla.

Jokainen haastattelu alkoi perustietokysymyksillä. Näiden jälkeen haastateltavat saivat ensin määritellä mitä heidän mielestään tarkoittaa lasten väkivalta ja tämän jälkeen pohtia vallan ja väkivallan suhdetta.

Eläytymistarinoista ensimmäiseen en ollut kirjoittanut tarinan henkilöiden sukupuolia, tämän tarkoituksena oli antaa tilaa haastateltavien assosiaatioille, ja johdattaa heitä sukupuolten representaatioiden kriittiseen pohdintaan sekä itse-reflektioon. Toisessa eläytymistarinassa tarinan henkilöille oli kirjoitettu sukupuolet, ja tässä kohti haastattelurungot erosivat toisistaan. Toisille haastateltaville luin tarinan, jossa tarinassa esiintynyttä Kallea kiusasivat tytöt ja toisille tarinan, jossa Kallea kiusasivat pojat.

Kantavana teemana kaikissa haastatteluissa oli lasten välinen väkivalta ja sen kytkeytyminen sukupuoleen sekä kasvattajien rajoittamisiin ja sallimisiin. Puhuin haastattelutilanteissa ”yleisistä käytännöistä” ja ”toisista kasvattajista”, saadakseni yleisen käsityksen päiväkotien arjesta ja sen käytännöistä. Jokainen haastateltava pohti myös omia toimintatapojaan kysymysten ja eläytymistari-
noiden avulla.

Haastattelurungossa oli omana teemanaan myös erilaiset maskuliinisuu-
det, niiden väliset valtasuhteet sekä niiden näkyminen päiväkodin arjessa. Tätä
teemaa emme saaneet käsitellyksi kovin syvällisesti ja kattavasti, joten se ei ole
mukana tulos-osiossa.

6.3 Tutkimukseen osallistujat

Haastattelin tutkimusta varten viittä varhaiskasvatuksen ammattilaista. Kaikki
haastattelemiini kasvatusammattilaiset olivat minulle entuudestaan töiden,
koulutuksen tai yksityiselämän kautta tuttuja. Valitsin tarkoituksellisesti haas-
tatteluun ihmisiä, joilla oli jo useampia vuosia kokemusta lasten parissa työs-
kentelystä. Työkokemusvuodet vaihtelivat viiden ja seitsemäntoista vuoden
välillä keskiarvon ollessa 10,4 vuotta.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet työskentelivät yli 100 000 asukkaan
kaupungeissa. He olivat 35–39-vuotiaita. He olivat kaikki ehtineet työskennel-
lä useammassa päiväkodissa.

Kaikki haastattelemiini ammattikasvattajat identifioivat itsensä uuden
polven kasvattajiin, ja heille muutos oli jotain mihin pyrkiä erotuksena vanhois-
ta, pysähtyneistä kasvatuskäytännöistä ja ajatusmalleista. Tutkimuksen tulokset
heijastavat varmasti tätä haastateltujen homogeenisyyttä näiltä osin.

6.4 Aineiston analyysi

Analyysini lähti liikkeelle hyvin aineistolähtöisesti, hyödynsin Metsämuurosen
(2006, 182-195) esittelemää Perttulan fenomenologista analyysimetodia, nojaten

samalla Tuomen ja Sarajärven (2002, 110-115) aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin. Tutkimukseni kohdalla voisi puhua myös grounded theorysta: muotoilin teorian löydösteni pohjalta (Metsämuuronen, 2006, 97).

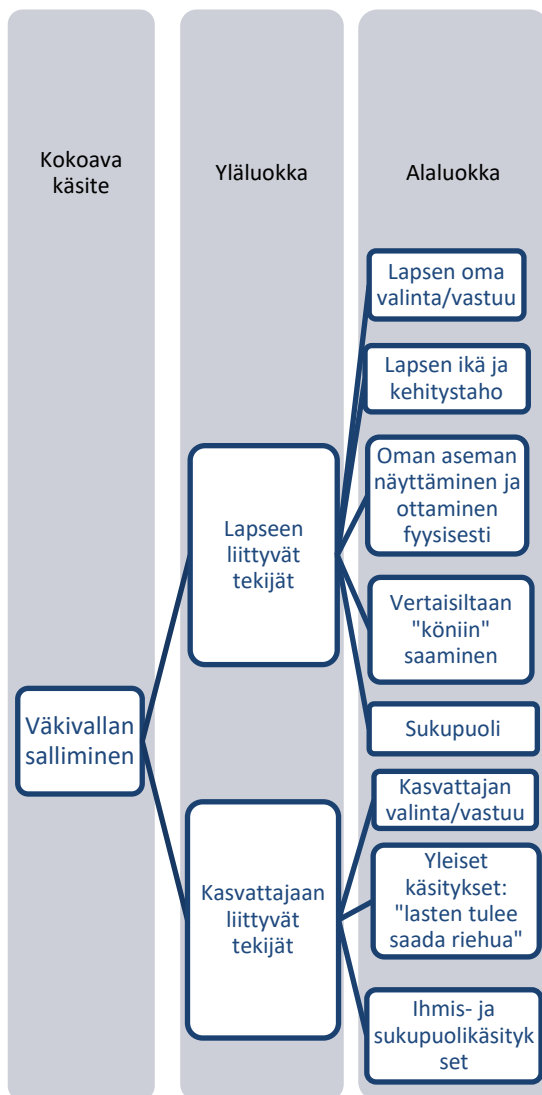
Aloitin analyysin lukemalla aineiston useaan kertaan läpi. En esittänyt aineistolle tarkkoja kysymyksiä, vaan kolmannella lukukerralla merkitsin haastatteluissa toistuvia teemoja eri värein alleviivaten, näin muodostin sisältöalueet. Loin sisältöalueista otsikoita, joiden alle kokosin suoria lainauksia aineistosta, eli merkitysyksiköitä. Tämän jälkeen muunsin merkitysyksiköt yleiselle kielelle. Tarkensin sisältöalueita niin, että kunkin haastateltavan antamat merkitysyksiköt olivat omassa nipussaan, eli rakensin yksilökohtaisen merkitysverkoston.

Irrottauduin Perttulan fenomenologisesta metodista. Aineistosta alkoi hahmottua kolme toisistaan eroavaa selitysmallia, mutta en saanut niistä vielä kiinni. Hain analyysiin apua Tuomen ja Sarajärven (2002, 110-115) ohjeista, ja yhdistin merkitysyksikköjä alaluokiksi sekä jaoin nämä yläluokkiin.

Pohdin löytämiäni selitysmalleja, jotka nimesin ”ihmiset ovat väkivaltaisia”, ”pojat ovat väkivaltaisia” ja ”yksilöt ovat väkivaltaisia” -malleiksi. Tässä vaiheessa palasin tutkimukseni alkuun tarkistamaan, että mihin oikeastaan hain vastausta sekä käännyin taustateorioiden puoleen. Connellia (2000, 7-8) lukiessani yhdistyi kaksi löytämistäni selitysmalleista hänen esittelemiinsä sukupuolen selitysmalleihin: ”pojat ovat väkivaltaisia” vastasi sukupuolirooliteorian ajatuksia ja ”yksilöt ovat väkivaltaisia” post-strukturalistiseen identiteetin rakennukseen liittyviä ajatuksia. Kolmas luomani mallinnus ”ihmiset ovat väkivaltaisia” nosti mieleeni biologisen essentialismin selityksiä (tarkempaa analyysipolkua varten, katso Liite 4). Avaan näitä mallinnuksia lisää seuraavassa pääluvussa.

Laadullisessa tutkimuksessa analyysillä yritetään saada tekstimassasta oleellinen tieto käsiteltävään muotoon. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110; Eskola & Suoranta 2014, 151) Olin tiivistänyt aineistoni kymmenen yläluokkaan, mutta aineisto oli hyvin hajanainen. Ryhmittelin yläluokkia kokoavien käsitteiden alle, joita muodostui viisi: *lasten välinen väkivalta, selitysmallit väkivallalle, väkival-*

lan rajoittaminen, väkivallan salliminen sekä työyhteisö ja väkivalta. Kokoavat käsitteet olivat dialogissa toistensa kanssa, mutta kuitenkin pitivät sisällään selvästi erottuvia käsitysten joukkoja. Kuviossa 1 olen kuvannut väkivallan sallimiseen liittyvien käsitteiden analyysin etenemistä. Kuvion viereen olen nostanut alkuperäisiä käsitteyksikköjä aiheesta.



Kuvio 1

Kokoavat käsitteet pitivät sisällään hyvin paljon informaatiota. Oli aika pysähtyä hiomaan tutkimuskysymykset lopulliseen muotoonsa. Kasvattajien näkemykset ilmiöstä, heidän tulkintansa väkivallasta sekä kokemuksensa lasten sukupuolen vaikutuksesta aikuisten toimintaan aukenivat, Huuskon ja Palo-niemen (2006, 164-165) ajatuksia seuraillen, parhaiten kysymällä "miten?".

"yleisestiki poikien kanssa sitä on että, että tässä voi sattua, että jos haluat olla mukana niin olet mukana, mutta täytyy niinku sitten olla varovainen siinä, et siinä voi oikeesti käyä jotain"

H1

"tommonen niinku paini, nahistelu, niin sit se voi hyvinkin terveellistä, ihan yhteiskuntaan kasvattavaa, jos niitten annetaan painia"

H4

"on ollu semmosia tilanteita että pikka-sen tuntuu siltä et nyt kasvattajat vähän ummistaa ehkä silmää tai aattelee, et jaa just että no se nyt on, se on poika ja niin, niin tota niin se nyt kuuluu asiaan"

H5

6.5 Eettiset ratkaisut

Tutkimuksen eettisiä kysymyksiä tulee pohtia tutkimuksen kaikissa vaiheissa, liittyen niin tiedon hankintaan kuin sen käyttöön (Eskola & Suoranta 2014, 52). Itse kohtasin monia eettisiä pysähdyksen paikkoja tutkimuksen aikana, ja käyn niitä tässä alaluvussa läpi.

Aiheen valinta on eettinen valinta (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 126). Minut ohjasi kyseessä olevan aiheen pariin omat kokemukseni sekä kuulemani tarinat varhaiskasvatuksen kentältä. Nämä loivat mielikuvan hyvin epätasa-arvoisista käytänteistä koskien lasten fyysistä koskemattomuutta. Fyysinen koskemattomuus ja oman ruumiin rajat, oikeus itse määrittää suotavat koskemisen tavat olivat tyttöjen oikeutena, samanlaista keskustelua ei poikien ruumiin rajoista käyty, eikä heidän toiveita koskemattomuudesta kuultu yhtä hyvin kuin tyttöjen. Tämä oli osaltaan rakentamassa diskurssia, jossa tytöt/naiset olivat uhreja ja pojat/miehet väkivaltaisesti käyttäytyviä hyökkääjiä. Oma tutkimuksellinen ajatukseni lähtee liikkeelle, ei pelkästä ilmiön todentamisesta ja kuvailusta, vaan ilmiön kriittisestä tarkastelusta, sen laajempaan tietoisuuteen tuomisesta sekä muutoksen mahdollistamisesta, Patton (2002, 130-131, 548) esittelee tällaisen lähestymistavan *kriittisenä teoriana*. Aloitin tutkimuksen siis vahvalla ennako-oletuksella, toki toivoen, että oletukseni olisi väärä. Pidin katseeni avoimena alusta asti muutokselle sekä sille tarjoutuville mahdollisuuksille.

Oma ajatteluni on saanut vaikutteita feministisestä tutkimuksesta sekä kriittisestä miestutkimuksesta. Nämä teoreettiset taustakehikot auttavat näkemään sukupuolten vaikutuksen sekä antavat työkaluja tämän vaikutuksen tutkimiseen. Olen tietoinen tämän teoreettisen kiinnittymisen vaikutuksesta niin tutkimusaiheen valintaan kuin käyttämäni terminologiaan. Eettisenä ratkaisuna tässä toimii oman näkökulmani ja ennakkokäsitysteni auki kirjoittaminen.

Halusin saada tietoa käytänteistä, jotka eivät välttämättä olisi eettisesti kestäviä. Koska en halunnut, Eskolan ja Suorannan (2014, 58) termiä käyttäen, puijata haastateltavia, kirjoitin kaksi eläytymistarinaa, joiden avulla toivoin haastateltavien pääsevän kiinni aitoihin omiin käsityksiinsä sekä toimintata-

poihinsa. Tämän lisäksi puhuin haastatteluissa ”yleisistä käytännöistä”, eli autoin haastateltavia etäännyttämään itsensä työyhteisöistä ja näin tarkastelemaan kriittisemmin päiväkotien arkea.

Eettisiin kysymyksiin kuuluu haastateltavien yksityisyydestä ja oikeuksista huolehtiminen. Haastateltaville on annettava etukäteen tietoa tutkimuksesta, sen luonteesta ja tavoitteista, sekä tehdä alusta asti selväksi, että osallistuminen on vapaaehtoista (Eskola & Suoranta, 2014, 56). Lähetin haastattelupyynnön tuntemilleni ammattikasvattajille sähköpostitse. Haastattelupyynnössä kuvailin lyhyesti tutkimuksen aihetta sekä haastattelun sisältöä, kerroin myös osallistumisen olevan vapaaehtoista. Haastattelutilanteessa pyysin haastateltavilta allekirjoituksen haastattelulupaani (Liite 1), jonka kävin heidän kanssaan läpi ennen haastattelun alkua. Muistutin heitä vapaaehtoisuudesta sekä mahdollisuudesta keskeyttää ja lopettaa haastattelu missä vaiheessa tahansa. Sain kaikilta haastatelluilta luvan säilyttää haastattelut tulevia tutkimuksia varten ulkoisella kovalevyllä, jonne tutkimuksen valmistuttua siirrän kaikki tutkimukseen liittyvät tiedostot. Haastateltavien anonymiteetistä huolehdin poistamalla litterointi vaiheessa aineistosta tunnistetekijät.

Vapaaehtoisuus on osa tutkittavan suojaa (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 128), ja tässä tutkimuksessa se hieman kyseenalaistui, koska haastateltavat olivat omia tuttaviani. Osallistumispäätöksissä saattoivat painaa henkilökohtaiset kaverisuhteet sekä tuttavien auttaminen tämän opinnoissa. Haastattelutilanteista jäi kuitenkin sellainen kuva, että jokainen haastateltava oli aidosti kiinnostunut haastattelun aiheista ja halusi jakaa omia kokemuksiaan niistä.

7 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen löydöksiä tutkimuskysymysteni valossa. Viimeisessä alaluvussa nostan esille haastatteluissa esiin tulleita ammattikasvattajien väkivaltatilanteissa ja tilanteiden selvittämisessä kohtaamia haasteita.

Termi *väkivalta*, määrittyi haastatteluissa kapeammin kuin miten se kirjallisuudessa on määritelty (katso luku kolme). Ammattikasvattajien puheessa yleisellä tasolla termi väkivalta tarkoitti toisen fyysistä vahingoittamista. Kaikki haastateltavat puhuivat myös henkisestä väkivallasta, mutta se erottui puheessa omaksi kiusaamisen muodokseen fyysisen väkivallan saadessa myös muunlaisia selityksiä, kuten vallan käyttö tai lapsen olemisen tapa.

7.1 Miten lasten välinen fyysinen väkivalta näyttäytyy varhaiskasvatusympäristössä?

Haastateltavien kerronnassa lasten välinen väkivalta näyttäytyi hyvin monimuotoisena, fyysisiä tekoja olivat muun muassa estäminen, töniminen, nahistelu, tavaroiden heittäminen, raapiminen, pureminen ja niin edelleen. Haastatteluissa nousi esille muun muassa kysymys siitä, kenen kokemus ja tulkinta tekevät tai ovat tekemättä tilanteesta väkivaltaisen ja voiko tilanteen väkivaltaisuuden määrittää tuotettujen vammojen perusteella.

”painia saa, mutta lyöminen, et jos toiselle tulee siis oikeesti semmosta fyysistä vahinkoo, niinku et rupee tulee haavoja tai murtuu jotain siinä -- sitten jo mennään, mennään väärään sunntaan” H4

Useassa haastattelussa pohdittiin lapsen iän ja kehitysvaiheen merkitystä niin väkivallan ilmentymien kuin kasvattajien toiminnan kannalta. Jonkinasteinen kaanoni on löydettävissä haastatteluista: kaikkein pienimpien lasten väkivalta nähtiin ainoastaan fyysisenä, lasten kasvun myötä siihen kehittyi rinnalle henkinen väkivalta. Fyysistä ja henkistä väkivaltaa ei nähty toisiaan poissulkevinä

toimintoina, vaan kuten jo edellä esitin, niille annettiin hiukan toisistaan poikkeavia selityksiä.

Haastatteluista löytyi kolme pääluokkaa väkivallalle: 1) tiedostamaton ja tahaton väkivalta, 2) vallankäyttö sekä 3) silmitön väkivalta. Tiedostamattomaan ja tahattomaan väkivaltaan liittyi vahvasti lapsen ikä sekä kehitystaso. Kasvattajat kokivat, että nuorimpia lapsia suojeltiin eniten toisiltaan, ja toisaalta heille sallittiin eri tavoin väkivaltaisia tekoja, koska koettiin, etteivät he vielä ymmärrä tekojensa seurauksia. Lapsen käytöstä koskeva vaatimustaso nousi lapsen iän mukana, joten esikoululaisilta odotettiin jo oman toiminnan ohjausta, eli väkivaltaisten impulssien hallintaa, sekä kykyä selvittää konfliktitilanteet itse, ilman aikuisen apua, käyttämättä väkivaltaa. Poikkeuksia oli kasvattajien kerronnassa paljon: lapsia, joilla oli ikäänsä tai kehitystasoonsa nähden pulmia konfliktitilanteiden väkivallattomissa ratkaisuisissa, lapsia joiden perus olemukseen, olemisen tapaan, väkivalta kuului kyseenalaistamattomasti sekä lapsia, joille väkivalta oli ainut tapa tulla kuulluksi, ainut kommunikointikeino. Kasvattajien kerronnassa nämä väkivalta-tapaisuudet asettuivat tahattoman väkivallan alle, kuten seuraavista lainauksista voi lukea.

”se voi olla lapsilla vielä, vielä vaan tota keinoja jonkun muun, muun tota kommunikoinnin puutteesta -- että ei osaa muuten, muuten ilmasta asiaa muuta ku sitte tämmöselä väkivallan kautta” H3

”se on melkein se osa sitä olemista on se, että sää oot, yrität jollain niinku nyrkillä hakata toista vähän. Et se ei välttämättä oo sitä, että se ymmärtää se lapsi esim että tämä on nyt väkivaltaa vaan se on vaan se tapa olla” H2

Lasten vallankäyttö väkivaltaa käyttäen oli ilmiönä haastatelluille tuttu. Oman tahdon läpisaaminen väkivaltaa käyttäen oli yksi vallan käytön muoto. Kokeimuksia oli myös siitä, että väkivaltaiset lapset saavat sosiaalista valtaa pelon avulla, mutta myös niin, että väkivaltaiset lapset jäävät ulkopuolisiksi toisten lasten ottaessa heihin etäisyyttä heidän epäsosiaalisen käytöksensä takia.

”sellaset väkivaltaan taipuvat lapset on yleensä siinä, saattaa olla siinä ruokaketjun yläpäässä, tai siis sillälaila pitää niinku eniten sitä valtaa just ehkä semmosen pelon avulla” H2

Oman paikan hakeminen ja ottaminen ryhmän valtahierarkiassa fyysisen voiman ja paineen sekä fyysisen koon avulla oli yksi haastatteluissa kuvailtuista

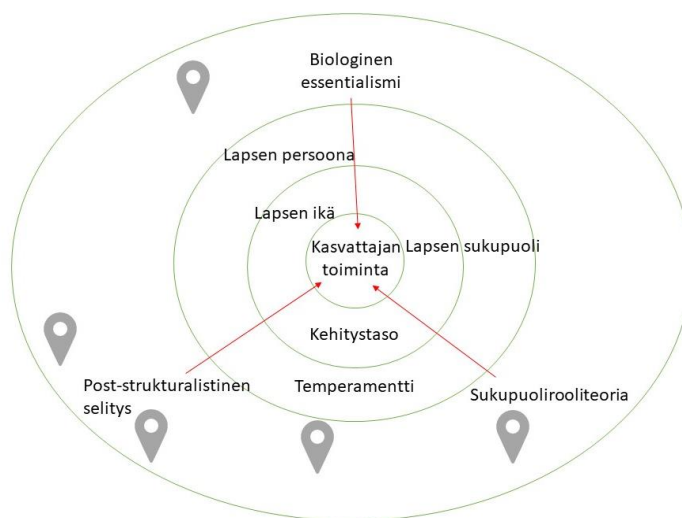
vallankäytön muodoista. Vallankäytöstä puhuttaessa nousi muutamassa haastattelussa esille myös henkinen väkivalta, muun muassa manipulointi ja painostus, joiden nähtiin olevan päiväkodin vanhimpien lasten käytössä.

Kolmas väkivallan määritelmä oli niin kutsuttu silmitön väkivalta. Tällä tarkoitettiin vain toisten vahingoittamiseen tähtäävää väkivaltaista käytöstä. Tällaista tulkintaa eivät kaikki haastattelemani kasvattajat käyttäneet, vaan eräskin korosti sitä, että väkivallan taustalla on aina jokin syy ja kasvattajan ammatillisuus korostuu juuri siinä, että pystyy pitämään tämän mielessä.

Kaikissa haastatteluissa nousi pohdintaan vapaan leikin aikana ilmenevät rajummat fyysiset leikit. Nämä leikit yhtä aikaa sijoittuvat väkivallan pääluokkien *tiedostamaton ja tahaton väkivalta* sekä *vallan käyttö* alle sekä eivät sijoitu. Näissä leikeissä fyysinen vahingoittuminen on todennäköistä, leikkien olemukseen kuuluu kontaktin otto, kuten painissa tai hipassa, ja niissä liikutaan väkivallan rajapinnoilla. Tällaisten leikkien havainnointi ja niihin puuttuminen olivat ammattikasvattajien ratkaisukeinoja siihen, ettei leikki muuttuisi väkivaltaiseksi. Haastatteluissa painottui eri tavalla se, miten ammattikasvattajat havainnoivat leikkiä. Aikuisen kokemusta painottavaan havainnointitapaan, liittyi se, että leikki lopetetaan sitten, kun siitä alkaa aiheutumaan liian suurta fyysistä vahinkoa (esimerkiksi haavoja tai murtumia), se näyttäytyy pelkkänä toisten alistamisena tai kun se aikuisen mielestä alkaa saada liian väkivaltaisia ja rajuja piirteitä. Toinen havainnointitapa keskittyi osallistuvien lasten kokemuksen tulkintaan heidän ilmeistään ja eleistään, tämä tapa vaati hyvin sensitiivistä sekä aktiivista havainnointia.

7.2 Ammattikasvattajien antamia selityksiä lasten väliselle väkivallalle

Kuten jo analyysiluvussa kerroin, löysin ammattikasvattajien puheista kolme erilaista selitysmallia lasten väliselle fyysiselle väkivallalle. Nimesin ne aluksi itse ”ihmiset ovat väkivaltaisia”, ”pojat ovat väkivaltaisia” ja ”yksilöt ovat väkivaltaisia” -malleiksi. Vaihdoin nimet teoriaan pohjautuen kertomaan laajemmin ihmis- ja sukupuoli-ikästä, jotka vaikuttivat selitysten taustalla. Selitysmallien uudet nimet olivat ”biologinen essentialismi”, ”sukupuoliteoria” sekä ”post-strukturalistinen selitys”. Kuviossa 2 olen visualisoinut, miten eri selitysmallit ovat suhteessa toisiinsa sekä ammattikasvattajien toimintaan.



Kuvio 2. Ammattikasvattajien toimintaan vaikuttavia tekijöitä. Kuvioon on merkitty haastateltujen sijoittuminen suhteessa selitysmalleihin. Kaikki haastatellut nojasivat tiettyyn selitysmalliin vahvasti, mutta käyttivät myös osin jonkin toisen selitysmallin ajatuksia.

Toivon lukijan huomioivan, että tämä on esitys selitysmalleista väkivallalle. Nämä selitysmallit ovat minun luomani työväline tätä tutkielmaa varten väkivallan käsitteellistämiseen ja teorisointiin, eivätkä ne näin ollen vastaa suoraan kenenkään yksittäisen ammattikasvattajan näkemyksiä. Esimerkiksi lasten yksilöllisyys ja yksilöinä kohtaaminen nousivat kyllä kaikista haastatteluista, mutta vain osassa ne liittyivät väkivallan selitysmalliin.

Seuraavissa alaluvuissa kerron löydöksistäni yksi selitysmalli kerrallaan. Jokaiseen alalukuun olen nostanut suoria lainauksia haastatteluista.

7.2.1 "Ihmiset ovat väkivaltaisia"

Biologinen essentialismi toimi selitysmallina siten, että väkivaltainen käytös häivytettiin puheessa ihmislajille kuuluvaksi valta-aseman ottamiseksi ja näyttämiseksi. Väki-valta sana liitettiin kiellettyyn toimintaan, joten esimerkiksi valta-aseman hankintaan fyysisin keinoin viitattiin termillä *fyysinen paine*.

"jos sillä oli joku sisä- biologinen valta-asema tässä semmonen. Mähän pidän ihmistä hyvinkin eläinten kaltaisena, niin niin tota, tämmöstä petojen toimintamallia aika paljon löytyy, niin että isomman edessä väistytään" H4

Väkivaltaisia elementtejä sisältävien leikkien koettiin auttavan lasta itsensä tuntemisessa sekä tunteiden hallinnan harjoittelussa. Ruumiillista itseilmaisua ja oppimista sen kautta käytettiin useassa haastattelussa perusteluna rajuille fyysisille leikeille, näen tämän kytkeytyvät biologiseen selitysmalliin. Myös niin kutsuttu köniin saaminen vertaisilta nähtiin oppimisen paikkana lapselle: vain siten lapsi tietää, miltä se tuntuu, ja saa näin välineen sen arvioimiseen, että haluaako toiselle tuottaa samanlaisia tuntemuksia.

"painitkin saa olla sellasia että et siinä oikeesti katotaan vähän, että mikä tää on naisiaan, mikä tää on miehiään" H4

"ne on sitä leikkiä, siinä ei välttämättä niinku satuteta toista, mut ne on tosi fyysisiä ja siinä haetaan kontaktia." H5

Kuten luvussa 4.1.1. esittelin, biologinen essentialismi sukupuolten selitysmallina liittyy miehen ja naisen biologiseen eroon. Tässä omassa selitysmallissani se kuitenkin liittyy yleisemmin ihmisille lajiominaisiin toimintamalleihin. Haastattelemani ammattikasvattaja, joka nojasi eniten tähän selitysmalliin, identifioi itsensä sukupuolineutraaliksi, tai ainakin siihen tietoisesti pyrkiväksi, kasvattajaksi.

7.2.2 "Pojat ovat väkivaltaisia"

Sukupuolirooliteoria oli toisen selitysmallin taustalla. Tässä selityksessä poikana olemiseen liitettiin olennaisena osana väkivaltaisuus, rajuus, äänekkyyys ja nopeat liikkeet. Näiden piirteiden ei nähty olevan synnynnäisiä, vaan poikana olemiseen ulkopuolelta liitettyjä ominaisuuksia ja odotuksia, joihin pojat sosiaa-

listuivat kasvaessaan. Tämä tuli esiin pohdinnoissa siitä, miksi yleinen kokemus on, että juuri pojat ovat väkivaltaisia ja miten lasten ikä vaikuttaa kasvattajien väkivallan tulkintoihin.

”(väkivalta) on pojilla paljon yleisempää jollei jopa ihan niinku todella paljon yleisempää -- lästä riippumattomasti kyllä. Pojat on aina ollu niinku rajumpia kaikissa tilanteissa” H1

Tässä selitysmallissa pojat nähtiin tyttöihin verrattuna fyysisempinä: leikit olivat rajumpia, niihin kuului fyysisen vahingoittumisen riski, heidän olemukseensa kuului impulsiivisuus, vauhdikkuus, tilanteiden ja tilojen nopea haltuunotto ja äänekkyyys.

R: Mistä se rakentuu että se on poika?

H4: -- ehkä toi että niinku juoksee lapsen kiinni -- aika sillai niinku vauhilla tulee siihen tilanteeseen, sillai niinku näkyvästi vauhilla

Väkivaltainen käytös selitettiin sillä, että se kuului poikana olemiseen: heidät nähtiin verbaalisesti kyvyttömämpinä kuin ikäisensä tytöt, väkivalta nähtiin opittuna ratkaisumallina konfliktitilanteissa sekä tapana kiusata, väkivaltaa käytettiin päivittäin tilanteiden selvittämiseen.

”pojilla on jotenkin se verbaalinen kyky toimia niin, heikompi niinku tyttöjä että. Ja pojat on ehkä impulsiivisempia sitten taas siinä omassa käytöksessään” H1

Tähän selitysmalliin liittyi väkivaltaisten leikkien salliminen, sen nähtiin kuuluvan osana pojaksi kasvamista. Muutamassa haastattelussa nousi esille lasten oma vastuu leikin valinnassa: lapsille kerrottiin, että rajummassa leikissä voi sattua haavereita, ja he saivat itse päättää, menevätkö siihen mukaan.

Kuten aiemmin mainitsin, haastatteluissa puhuttiin paljon yleisistä käytännöistä sekä muista kasvattajista näiden käytäntöjen ylläpitäjinä. Nämä keronnat liittyivät vahvasti sukupuolirooliteoriaan: nähtiin, että toiset, vanhanaikaiset, hiukan jämähtäneet kasvattajat ylläpitivät tiukkoja sukupuoliroolirajoja ja sallivat ja rajoittivat lasten käytöstä näiden roolirajojen puitteissa.

7.2.3 ”Yksilöt ovat väkivaltaisia”

Kolmas löytämäni selitysmalli väkivallalle lähti liikkeelle yksilöstä. Nimesin tämän mallin post-strukturaliseksi selitykseksi, sillä tähän malliin eniten nojanneet ammattikasvattajat pohtivat kriittisesti sukupuolirooli-ajattelua ja toivat pohdinnan laajemmalle tasolle.

Kuten kahta aiemmin esittämäni mallia, ei tätäkään mallia puhtaana löytynyt yhdestäkään haastattelusta, kuten Kuviosta 2 voimme nähdä. Tähän malliin eniten nojanneita yhdisti kuitenkin kolme asiaa, jotka erottivat heidät muista. Ensinnäkin he olivat kaikki saaneet töidensä kautta koulutuksia koskien tasa-arvoista varhaiskasvatusta tai he itse toimivat kouluttajina kyseisen asian tiimoilta. Toiseksi he olivat erittäin tarkkoja ja itsekriittisiä omien ajatustensa suhteen. Kolmanneksi he korostivat kasvattajan vastuuta ja sen kantamista tarkan ja sensitiivisen läsnäolon kautta. Tähän selitysmalliin liittyi väkivaltatilanteiden havainnointi lapsen kokemuksen kautta.

”on kuitenkin niin henkilökohtaista että miten kokee -- ne niinku väkivallan ne pinnat. Et se semmonen, just sen semmosen fyysisen, et ku toisellehan se on ihan tosi, tosi niinku herkkä se raja siinä, et jos toinen ottaa sun lippiksen ja heittää vaikka pois, niin se tuntuu ihan hirveen pahalta -- se oman koskemattomuuden tunne” H5

Post-strukturalistiseen selitysmalliin nojanneet nostivat kerronnassaan esille sen, että väkivaltaiset teot eivät olleet sukupuolesta kiinni, kuten seuraavassa lainauksessa:

”meillä on niinku paljon sellasia tyttöjä, jotka oikeesti repii toisensa ihan verille kun ne tappelee ja selvittelee välejänsä, ja sitten meillä on siis paljon sellasia -- tosi herkkiä poikia, jotka juttel- ihan keskustelee, että ei niinku var- voi niinku sormellakaan koskee toiseen lapseen, että se ei niinku tulis mieleenkään” H2

He nostivat keskiöön lapsen persoonan ja siihen vaikuttavat tekijät. Haastattelussa korostui myös se, kuinka ammattikasvattajat ovat arjessa malleina lapsille: miten tilanteissa toimitaan ja miten toisia ihmisiä kohdellaan, millaiset arvot ja asenteet toimintaa ohjaavat.

”mitenkä niinku aikuinen kohtelee lasta. On ollut semmosta sanallista ja, väkivaltaako se nyt sitten on, mutta että kuitenkin on ollut niinku semmosta tiuskaamista ja äyskäämistä” H3

7.3 Lapsen sukupuolen merkitys väkivaltatilanteissa

Haastattelemani kasvattajat kokivat kaikki, että lasten sukupuoli vaikuttaa väkivaltatilanteissa siihen, miten tilanteisiin puututaan ja miten ne nähdään ja tulkitaan. Suurin merkitys koettiin lasten sukupuolella olevan yleisesti muiden kasvattajien käytökseen, mutta haastatteluissa tapahtuneen itsereflektion kautta huomasivat kasvattajat myös omassa käytöksessään sukupuolisidonnaisia piirteitä. Esittelen alla lasten sukupuolen merkitystä yleisellä tasolla.

*”pojat leikkii justiin vähän rajummin tai on näitä sotaleikkejä ja on, on niitä mitkä mielle-
tään justiin niinku miehille ja poojille olennaisemmaksi kuin tytöille -- vähän semmonen
riehakkaampi ja, ja tota semmonen että tykkää nujakoida” H1*

Suurin merkitys lasten sukupuolella väkivaltatilanteissa oli kasvattajien tilanteisiin puuttumisessa. Pojan käyttäytyessä uhkaavasti tyttöä kohtaan, tilanne katkaistiin heti, tilanteisiin reagoitiin nopeasti ja ennaltaehkäisevästi. Yleinen ajatusmalli on, että tytöt ovat heikompia, joten heidän avun tarpeensa huomataan ja huomioidaan herkemmin kuin poikien avun tarve. Kulttuurinen sääntö on, että tyttöjä ei saa lyödä, mutta poikien keskinäinen kamppailu on hyväksyttävää, ja tämä vaikuttaa kasvattajien väkivallan rajoittamisiin ja sallimisiin.

*jos poika hyökkää tytön kimppuun niin sitä, siis jotenkin, koetaan kulttuurisestikin sem-
mosena vääränä, enemmän kun se jos vähän pojat, vähän ne pojat siellä tota nahistelee. Ja
sitten toisinpäin, että jos tyttö käy pojan kimppuun, niin sitten se saattaa niinku herättää
enemmän sitten niinku semmosta ihmettelyä, että mites se nyt noi -- enemmän ihmetel-
täis sitä jos tyttö käy pojan kimppuun ku poika tytön kimppuun” H4*

Poikien välisiä väkivaltatilanteita ei selvitetä yhtä tiukasti kuin jos tilanteessa olisi mukana tyttöjä.

*”päiväkodilla pihalla niin on semmonen tilanne missä nyt on joukko poikia ja ne jotain
siellä nahistelee, niin sitten sen niinku, mennään vähän niinku löysemmin selvittämään
kun että jos siellä olis vaikkapa just pari tyttöä ja yks poika ja se poika siellä jotain” H2*

Poikien rajummissa leikeissä on mukana fyysisen vahingoittumisen riski, ja tätä ei yleisellä tasolla kyseenalaisteta. Tietyt pojat saattavat kohdata päivittäin väkivaltaa samalta tekijältä, eivätkä he jaksu kertoa aikuisille, vaan tyytyvät kohtaloonsa väkivallan vastaanottajina. Yleisesti ottaen kasvattajat eivät noudata nollatoleranssia väkivallan suhteen, kun kyseessä ovat pojat.

Kasvattajien ylläpitämiä sukupuolten eroja väkivaltatilanteissa rakentavat myös yleiset poikiin ja tyttöihin liittyvät oletukset. Tyttöjen oletetaan pidättäytyvän väkivallasta, joten heille annetaan tilaa selvittää konfliktitilanteet itse, poikien uskotaan taas käyttävän väkivaltaa, joten pojat eivät saa samanlaista tilaa.

”tytöt ois sitten päässy sopuun helpommin siitä että, se ei ois niinku ainakaan siihen niinku yleensä voi pojilla mennä siihen lyömiseen” H1

Poikien olemukseen ajatellaan kuuluvan fyysisyys, joten se, mikä tyttöjen kohdalla koettaisiin väkivaltana, tulkitaan poikien kohdalla asiaan kuuluvaksi nujuamiseksi ja valta-aseman näyttämiseksi.

7.4 Ammattikasvattajien haasteet väkivaltatilanteissa

Haastattelujen perusteella väkivaltatilanteiden haasteet painottuivat kasvattajien ammatillisuuteen ja sen säilyttämiseen tiukoissakin tilanteissa. Yleinen kokemus oli, että kasvattajilla ei ole valmiuksia tilanteiden kohtaamiseen, ja tämä kostautuu lapsia alistavana toimintana, esimerkiksi lapsille huutamisena ja eristämisenä.

Kasvattajien yhteisten pelisääntöjen puute väkivaltatilanteissa oli työyhteisöjen hyvinvointia vähentävä tekijä. Erilaiset ajatukset siitä, mitä on nollatoleranssi tai lasten tasa-arvoinen kohtelu, aiheuttivat epäloogisia käytäntöjä. Kaikki haastatteleman ammattikasvattajat pitivät tilanteiden jälkiselvittämistä erittäin tärkeänä oppimisen paikkana lapsille, mutta useassa haastattelussa nousi esiin, että sen toteuttaminen aiheutti erimielisyyttä työyhteisöjen sisällä. Osalla haastatelluista oli myös kokemus, että joidenkin kasvattajien omat mielihäpeet ja käytännöt menivät työtä sitovien asiakirjojen, kuten Vasun, edelle.

Muutamassa haastattelussa nousi esille lasten kasvattajiin kohdistama väkivalta. Kokemukset olivat, että tämä väkivallan muoto on lisääntynyt ja että koulutukset eivät anna kasvattajille työkaluja näihin tilanteisiin. Tähän toivottiin apua sekä lasten pahoinvoinnin vähentämisen että kasvattajien koulutuksen kautta.

Aivan kaikissa haastatteluissa pohdittiin ryhmäkokojen kasvun negatiivista vaikutusta väkivaltilanteiden rakentumiseen. Lasten havainnointi, tilanteiden ennakointi sekä ennaltaehkäisevä lapsen kuuleminen ja kohtaaminen arjessa olivat haastatteluista nousseita väkivaltaa ehkäiseviä tekijöitä. Haastattelemani ammattikasvattajat kokivat, että resurssit käyttää väkivaltaa ehkäiseviä keinoja ja tehdä työtä tasa-arvoisesti vähenivät ryhmien kasvun myötä.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksen tulokset

Tämä tutkimus selvitti ammattikasvattajien kokemuksia ja käsityksiä lasten välisestä fyysisestä väkivallasta, varhaiskasvatusympäristöstä tapahtumien paikana, yleisistä käytännöistä ja lasten sukupuolen merkityksestä näissä käytännöissä ja käsityksissä.

Haastattelujen perusteella lasten välinen fyysinen väkivalta ilmenee monin eri tavoin. Kerrottu väkivalta jakaantui kolmeen ryhmään: tahattomaan, valtahakuiseen ja silmittömään väkivaltaan. Suuret ryhmäkoot aiheuttivat haasteita kasvattajille ehkäistä ja puuttua väkivaltaan. Kasvattajien väkivallan sallimisiin ja rajoittamisiin liittyivät lapsen ikä ja kehitystaso, lapsen persoona sekä lapsen sukupuoli. Lapsen sukupuolen merkitys lisääntyi lapsen iän myötä, kaikista pienimpiä kohdeltiin kaikkein tasa-arvoisemmin, kun taas esikouluikäisten kanssa kasvattajat kokivat eniten haasteita tasa-arvoisen kasvatuksen saralla.

Lasten välinen väkivalta määrittyi tässä tutkimuksessa vahvasti fyysisten tekojen kautta. Määrittelyä vaikeuttavia tekijöitä olivat kokemukset ja tulkinnat: kenen ääni määrittää teon väkivaltaiseksi? Valtarakenteita tutkiessa feministisessä tutkimuksessa on nostettu esille aina sorretun ääni: sortaja ei tunnista sortavia rakenteita, tämän takia sorrettu on se, jota kuullaan pohdittaessa sortavia käytäntöjä ja rakenteita. Miten tämä liittyy lasten väliseen väkivaltaan? Lapsi, joka käyttää väkialtaisia keinoja, alistaa toisia lapsia, ja näiden alistettujen lasten ääni ja tulkinta ovat näissä tilanteissa merkittäviä. Ammattikasvattajan rooli on sanoittaa tilanteet kaikille osapuolille, antaa ääni sorretuille. Myös väkivaltaisia keinoja käyttävän lapsen edun mukaista on, että tilanne pysäytetään ja sanoitetaan, jotta hän voi nähdä tekonsa vaikutukset ja muuttaa toimintatapaansa.

Jokinen (2000, 14) ja Sunnari (2000, 91) määrittävät väkivallan tarkoituksellisuuden kautta: tekijä tietoisesti väärinkäyttää valtaa. Lasten kohdalla nämä tietoisuus ja tarkoituksellisuus eivät ole niin mustavalkoisia, siksi ammattikas-

vattajien sensitiivistä ja aktiivista havainnointia sekä tilanteisiin puuttumista tarvitaan. Tästä taas päästään siihen, miksi on tärkeää, että kasvattajat ovat tietoisia omista ihmiskäsityksistään ja niiden vaikutuksista esimerkiksi väkivallan tunnistamiseen ja tulkintaan, ja että he ovat valmiita itsereflektioon ja muutokseen väkivallattoman kasvatusympäristön saavuttamiseksi.

Ammattikasvattajat tulkitsivat ja selittivät väkivaltaa eri tavoin. Loin kolme selitysmallia: ”ihmiset ovat väkivaltaisia”, ”pojat ovat väkivaltaisia” ja ”yksilöt ovat väkivaltaisia”, jotka uudelleen nimesin biologiseksi essentialismiksi, sukupuolirooliteoriamalliksi sekä post-strukturalistiseksi selitykseksi. Nämä selitysmallit liittyivät ammattikasvattajien omiin ihmiskäsityksiin.

Biologinen essentialismi lähtee siitä, että ihmisen olemuksessa on erottamattomasti piirteitä, jotka ajavat lapset hierarkkiseen valtataisteluun. Tämä valtataistelu on välillä fyysistä, mutta sitä ei tässä selitysmallissa nähdä väkivalta-
na, vaan ihmisen eläimelliseen olemukseen kuuluvana. Selitysmalli on näennäisesti tasa-arvoinen, sillä tämän perusolemuksen liittyvän piirteen nähdään olevan niin tytöillä kuin pojilla. Tämä selitysmalli on hyvin paikalleen jäänyt. Siinä oletetaan lasten käyttäytyvän tietyllä tavalla, ja tätä käytöstä ei kyseenalaisteta, koska sen ajatellaan olevan fakta. Lasten keskinäistä toistensa fyysistä alistamista ei pidetä väkivaltaisena, vaikka se on Sunnarin (2000, 91) antaman väkivallan määritelmän mukainen: se on teko, joka pyrkii kontrolloimaan muita ja uusintamaan valtasuhteita.

Sukupuolirooliteoriamalli kyseenalaistaa essentialistisen oletuksen jostain synnynnäisestä piirteestä, pysyvästä olemuksen osasta. Tässä käytöksen taustalla nähdään sosiaaliset roolit, jotka painostavat yksilöt käyttäytymään rooliin sopivalla tavalla. Selittäessään lasten väkivaltaista käytöstä sukupuolirooliteoria jää ontoksi: sen oletuksena on, että poika-rooliin kuuluu väkivalta ja fyysisuus, ja näin ollen pojat ovat väkivaltaisia ja fyysisiä. Pojat, jotka tekevät toisin, jäävät katseen ulkopuolelle. Tämä selitysmalli jättää tyttöjen väkivallan selittämättä. Tyttörooliin ei kuulu väkivalta, joten väkivaltaiset tytöt ovat poikkeus, aihe huoleen ja hämmästykseen. Tämä selitysmalli sokeuttaa kasvattajat: se miten me näemme ja ymmärrämme jonkin ilmiön vaikuttaa siihen, mitä me nä-

emme, kuten Huusko ja Paloniemi (2006, 164) tuovat esille. Eli pojilta odotetaan ja oletetaan väkivaltaista käytöstä, joten se herkemmin heidän käytöksessään nähdään.

Sukupuoliroolimallin käyttäjät voivat käyttää mallia kritiikin välineenä, kritisoida liian kapeita rooleja ja näin positoida itsensä muutoksen puolestapuhujiksi. Tai mallia voi käyttää perustelemaan pedagogisia ratkaisuja ja puolustelemaan esimerkiksi poikien väkivaltaista käytöstä. Haastattelemieni ammattikasvattajien käsitys oli se, että jälkimmäinen käyttötapa on varhaiskasvatuksen kentällä aktiivisessa käytössä.

Post-strukturalistinen malli on lähtökohdaltaan tasa-arvoinen, se jättää valmiit universaalit rakenteet taakseen, ja lähtee siitä ajatuksesta, että jokainen yksilö rakentaa omaa identiteettiään vaihtuvien diskurssien vaikutuksessa. Tämä malli toimi tässä kontekstissa niin, että tähän malliin eniten nojanneet kasvattajat pohtivat kriittisesti varhaiskasvatusympäristön tarjoamia väkivaltaa sukupuolistavia diskursseja. He refleктоivat itseään ja työyhteisöjään diskurssien tuottajina. Mallin käyttöön liittyi lapsen kokemuksen ja toimijuuden korostaminen, lasten erilaiset tavat kokea oman ruumiinsa rajat ja sensitiivisen kasvattajan aktiivinen läsnäolo. Post-strukturalismiin liittyy yksilö-toimijuuden korostaminen ja identiteettityön jatkuva prosessi, nämä piirteet nousivat niin kasvattajien lapsia kuin itseään koskevissa pohdinnoissa.

Nämä kolme erilaista selitysmallia auttavat hahmottamaan, miksi varhaiskasvatuksen kentällä olisi tärkeä käydä työyhteisöjen sisäisiä arvo- ja käytäntökeskusteluja. Vaikka kaikki haastatteleman kasvattajat sanoivat, etteivät hyväksy väkivaltaa, niin toisten sallima käytös täyttäisi toisten mielestä väkivallan määritelmän. Myös väkivallan syiden erilaiset selitykset tekivät väkivaltaisista teoista toisissa tilanteissa sallittuja ja toisissa kiellettyjä. Nämä erilaiset selitysmallit ovat myös yhteydessä tilanteiden jälkiselvittelyihin, joiden koettiin tuottavan työyhteisöjen sisällä erimielisyyksiä. Jälkiselvittelyissä näkyi myös sukupuolen merkitys: tyttöjen väkivaltainen käytös aiheutti syvällisen pohdinnan ja reflektionin, poikien vastaava käytös ohitettiin anteeksi pyynnöllä ja kättelyllä.

Haastattelemieni kasvattajien kokemus oli se, että varhaiskasvatuksen kentällä käytössä on laajalti sukupuolirooliteoriamalli, ja sitä käytetään diskursseissa, joka hyväksyy poikien keskinäisen väkivallan ja nujuamisen. Tätä näkemystä tukevat myös aiemmat tutkimukset koskien varhaiskasvatuksen tasa-arvoa (Alasaari & Katainen, 2016; Alasuutari, 2016). Väkivallan selitysten taustalla toimivat ihmiskäsitykset olivat osaltaan rakentamassa, ylläpitämässä tai purkamassa näitä sukupuolistavia väkivallan diskursseja. Oma lähtökohtani on kriittinen ja muutokseen pyrkivä, ja mielestäni tätä prosessia parhaiten tuki post-strukturalistinen selitys. Tämä ei tarkoita, että pitäisin post-strukturalistista mallia maailman selityksenä ja ainoana oikeana tapana tulkita ympäristöä ja ihmisten käytöstä, mutta löytämistäni kolmesta mallista se erottui muutokseen pyrkivänä ja valtakursseja haastavana.

Väkivalta ja epätasa-arvo liittyvät aina toisiinsa: väkivaltaa käytetään epätasa-arvoisten valtarakenteiden tuottamiseen ja uusintamiseen. Epätasa-arvoa tuottavat tämän ja aiempien tutkimuksien valossa sukupuolittavat diskurssit ja käytänteet, joista varhaiskasvatusympäristö rakentuu ja joita varhaiskasvatusympäristö rakentaa. Hedelmällistä olisi pohtia laajempien yhteiskunnallisten rakenteiden, kuten patriarkaatin tai kapitalismin, rooleja näiden diskurssien primus motoreina, mutta siihen ei tämän tutkielman sivumäärä riitä.

Väkivallan sitominen poikana olemiseen on tämän tutkimuksen valossa nähtävillä varhaiskasvatusympäristössä. ”Pojat on poikia” -mallista ei vieläkään ole päästy, vaan sitä käytetään tuottamaan sukupuolistuneita väkivallan käytäntöjä, mikäli määrittelemme sukupuolistuneen väkivallan Mannisen (2010, 56) tavoin kulttuurin sukupuolistuneiden toimintakäytänteiden kautta. Jokinen toteaa (2000, 18-19), että ”pojat on poikia” -malli ei oikeuta poikien väkivaltaista käytöstä, mutta lieventää sitä liittäen sen poikana olemiseen. Uuden polven kasvattajat tuovat muutosta mukanaan, mutta selvästi kentällä olisi tarvetta uudelleen kouluttautumiseen asian tiimoilta. Kuten Paumo (2012, 141, 147, 155) tuo esille, on päiväkodin arki hyvää pohjaa sukupuolisidonnaisten tapaisuuksien tuottamiselle.

Identiteettiprosessi jatkuu läpi elämän ja me olemme varhaiskasvatuksessa luomassa tiettyjä lapsen kohtaamia diskursseja, joissa identiteettineuvottelua käydään. Yhteiskunnallisena instituutina vastuu korostuu, sillä toiminta peilaa yhteiskunnan arvoja. Kuten Eskonen (2005, 65) toteaa, tulee instituutioiden ottaa selkeä väkivallan nollatoleranssin kanta. Nollatoleranssin saavuttamiseksi on esimerkiksi Opettajien Ammatti Järjestö tehnyt hyvän muistilistan opettajien työn avuksi (liite 5). VASU toteaa hyvin yksiselitteisesti, että ”Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää” (2016, 31). Valitettavasti nollatoleranssi ei kuitenkaan tämän tutkimuksen valossa toteudu.

8.2 Tutkimuksen luotettavuus ja haasteet

Tämän tutkimuksen löydökset kertovat viiden ammattikasvattajan näkemyksistä kyseisestä ilmiöstä. Haastattelemani ammattikasvattajat olivat melko homogeeninen ryhmä iältään sekä omalta ammatti-identiteetin positionniltaan, tarkoittaen sitä, että he näkivät itsensä uuden ja muutoksen tekijöinä verrattuna paikalleen jääneisiin vanhan koulukunnan kasvattajiin. Tutkimuksella ei ole pyritty todentamaan itse ilmiötä mitattavissa olevin keinoin, vaan tuomaan esille ilmiöön liittyviä merkityksiä. Laadullinen tutkimus ei yritä tehdä yleistettävyyksiä, vaan pikemmin se yrittää syvemmin ymmärtää ilmiöitä.

Aineistonkeruumenetelmiä harkitsin useita, niin havainnointia, lasten saduttamista kuin videoituja ammattikasvattajien ryhmähaastatteluita. Halusin tietoa käytänteistä, jotka olivat yleisten eettisten periaatteiden vastaisia, ja pelkäsin, että suoraan kysymällä en saisi rehellisiä vastauksia.

Koska lasten välistä väkivaltaa varhaiskasvatusympäristössä sukupuolittuneen väkivallan käsitettä hyödyntäen ei ole aiemmin Suomessa tehty, olisi ilmiön todentamisen kannalta etnografinen tutkimus ollut antoisampi. Haastatteluilla sain kuitenkin jotain, mitä puolestaan etnografia ei välttämättä olisi pystynyt antamaan: ymmärryksen siitä syvemmästä ajattelusta, joka vaikuttaa taustalla ammattikasvattajien sallimisiin ja rajoittamisiin väkivaltatilanteissa.

Tutkimusta varten haastattelin siis viittä ammattikasvattajaa. Valitsin kyseiset kasvattajat tutkimukseen, koska oletin saavani heiltä tietoa ilmiöstä heidän työkokemuksensa sekä pohdiskelevan itseilmaisukykynsä takia. Valitsemalla itselleni tuttuja ammattikasvattajia, tein jo heti aluksi selektiota, joka vaikutti tutkimuksen löydöksiin. Toinen löydöksiin vaikuttava seikka nousi mieleeni haastatteluja tehdessäni: ammattikasvattajien henkilökohtaisten harrastusten, koulutustaustan, erilaisuuden kokemusten sekä ruumiin koon ja sen merkitysten vaikutus heidän tulkintoihinsa.

Haluan tässä painottaa, että tutkimuksen toteuttaminen eri ympäristöissä, eri ikäpolviin kuuluvien kasvattajien keskuudessa olisi varmasti tuottanut hyvin toisenlaista tietoa.

8.3 Jatkotutkimushaasteita

Tähän tutkimukseen on haastateltu viittä ammattikasvattajaa. Ilmiön laajempaa tarkastelua varten olisi hyvä haastatella useampia, eri puolilla Suomea asuvia ja eri ikäluokkiin kuuluvia kasvattajia. Ilmiön kuvauksesta jäi myös puuttumaan yksi olennainen tekijä: lasten ääni. Vaikka kasvattajat olisivat kuinka sensitiivisiä, ei lasten aitoja kokemuksia voi ketkään muut kuin lapset itse kuvailla.

Väkivalta punoutui aiemmissa tutkimuksissa muun muassa etnisyyteen ja kansallisuuteen. Intersektionaalinen lähestymistapa, jolla tehdään näkyväksi erojen yhteisvaikutus, olisi tarpeen kulkiessamme kohti inklusiivisempaa vahaiskasvatusta. Esimerkiksi ruumiin koko nousi muutamassa tämän tutkimuksen haastattelussa esille merkityksellisenä tekijänä. Uskoisin, että etnografisella otteella tehty tutkimus voisi päästä kiinni väkivallan moniperustaisuuteen.

Värtö (2000) on väitöstutkimuksessaan pohtinut, miten päivähoidon käytännöt rakentavat maskuliinisuuksia. Mannisen (2010) tutkimus osoittaa, että maskuliinisuuksien rakentuminen on väkivallan kannalta oleellinen tutkimuskohde. Mielenkiintoista olisi jatkaa tätä väkivallan ja maskuliinisuuksien rakentamisen pohdintaa eteenpäin.

Uusi varhaiskasvatussuunnitelma on astunut voimaan ja sen tasa-arvotavoitteiden toteutumista olisi hyvä seurata myös väkivallan näkökulmasta. VASU (2016, 30) nostaa esille työyhteisöjen sisäiset arvokeskustelut työvälineenä tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen toteuttamiseen. Haastatteleman ammatikasvattajat kaipasivat myös yhteisiä toimintamalleja ja avoimesti käytävää arvo- ja käytäntökeskustelua. Tämä kertoo siitä, että ainakaan vielä tällaiset käytännöt eivät varhaiskasvatuksen kentällä toimi. Varhaiskasvatusta tarjoavien tahojen lisäksi tulisi tällaisen keskustelukulttuurin kehittäminen huomioida jo koulutuksessa.

8.4 Loppusanat

Tämän tutkimuksen antia olivat koulutukselle sekä työnjohdolle osoitetut haasteet. Kuvailin niitä aiemmissa luvuissa, mutta haluan vielä tähän loppuun nostaa esille lasten aikuisiin kohdistaman väkivallan. Väkivallan kohteeksi joutuminen omassa työympäristössä on erittäin kuormittavaa. Vaikka väkivallan tekijä on lapsi, ei kohteen tunnekokemusta voi vähätellä, vaan aina tulisi tarjota keskusteluapua. Väkivaltainen käytös on koko työyhteisön huoli ja sen hyvinvoinnin kannalta merkityksellinen asia, siksi ketään työntekijää ei pitäisi jättää yksin asian kanssa.

Ammattikasvattajille tulisi koulutuksessa tarjota välineitä väkivallan kohtaamiseen sekä tietoa, miten tilanteissa tulisi edetä. Ammatikasvattajan ammatillisuuden säilyminen vaikeassa tilanteessa turvaisi myös lapsen oikeudet. Haluaisin myös perään kuuluttaa aikuisten rohkeutta puuttua tilanteisiin, siitähän huolimatta, että toinen aikuinen menettää kasvonsa. Lasten turvallisuus ja kunnioittava kohtelu menevät mielestäni aikuisten kasvojen säilyttämisen edelle.

Vaikka huolia ja pohdinnan paikkoja tutkimuksessa nousi esille monia, niin yleisvire haastatteluissa oli positiivinen. Kaikki haastatteleman asettivat lapsen etusijalle, lapsen tarpeet määrittivät heidän toimintaansa ja lasten yksilöllinen kohtaaminen nostettiin useasti esille.

LÄHTEET

- Alasaari, N. & Katainen, R. 2016. Selvitys sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:36. Helsinki: Sosiaali ja terveysministeriö.
- Alasuutari, M. 2016. Tytön ja pojan varhaiskasvatus. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.) Sukupuolikysymys. Helsinki: Gaudeamus, 122-141.
- Butler, J. 1990. Gender trouble: Feminism and the subversion of identity. New York: Routledge.
- Connell, R. W. 1995. Masculinities. Berkeley: University of California Press.
- Connell, R. W. 2000. The Men and the Boys. Cambridge: Polity Press.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskonen, I. 2005. Perheväkivalta lasten kertomana: Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta. Tampere: Tampere University Press: Taju [jakaja]
- Hearn, J. 1998. The Violence of Men: How men talk about and how agencies respond to men's violence to women. London: Sage Publications.
- Husso, M. 2016. Sukupuoli ruumiillisena tapaisuutena ja elettyinä suhteena. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.) Sukupuolikysymys. Helsinki: Gaudeamus, 73-91.
- Huuki, T. 2010. Koulupoikien statustyö väkivallan ja välittämisen valokiilassa. Oulu: Oulun yliopisto.
- Huusko, M. & Paloniemi, S. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. Kasvatus : Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja 37 (2), 162-173.
- Jokinen, A. 2000. Panssaroitu maskuliinisuus: Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press : TAJU, Tampereen yliopiston julkaisujen myynti [jakaja].
- Juvonen, T. 2016. Irtiottoja sukupuolen luonnollisuudesta. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.) Sukupuolikysymys. Helsinki: Gaudeamus, 33-53.
- Kääriäinen, J., Lehti, M., Danielsson, P. & Aaltonen, M. 2017. Pahoinpitely- ja ryöstörikokset. Rikollisuustilanne 2016: Rikollisuuskehitys tilastojen tut-

- kimuksen valossa. Katsauksia 22/2017. Helsinki: Helsingin Yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 49-80.
- Lappalainen, S. 2006. Kansallisuus, etnisyys ja sukupuoli lasten välisissä suhteissa ja esiopetuksen käytännöissä. Helsinki: Helsingin Yliopisto.
- Manninen, S. 2010. "Iso, vahva, rohkee -kaikenlaista" Maskuliinisuudet, poikien valtahierarkiat ja väkivalta koulussa. Oulu: Oulun yliopisto.
- Paakkari, L. 2012. Widening horizons: A phenomenographic study of student teachers' conceptions of health education and its teaching and learning. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Opetushallitus, Uudet varhaiskasvatussuunnitelmat - Mikä muuttuu?
http://www.oph.fi/koulutus_ ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/uudet_vasut
 Katsottu 28.7.2017
- Paju, E. 2005. Oma paikka, jaettu tila: Lasten paikat päiväkodin tiloissa. Teoksessa R. Mietola, E. Lahelma, S. Lappalainen & T. Palmu (toim.) Kohtaamisia kasvatuksen ja koulutuksen kentillä: Erontekoja ja yhdessä tekemistä. Turku: Turun yliopisto: Suomen kasvatustieteellinen seura, 225-238.
- Patton, M. Q. 2002. Qualitative research & evaluation methods. Thousand Oaks (CA): Sage.
- Paumo, M. 2012. Totuttujen toimintamallien tiedostaminen. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-Kustannus, 141-158.
- Rossi, L. 2015. Muuttuva sukupuoli: Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Rossi, L. 2012. Sukupuoli ja seksuaalisuus. Eroista eroihin. Teoksessa T. Juonen, L. Rossi ja T. Saresma (toim.) Käsikirja sukupuoliin. Tampere: Vastapaino, 21-37.
- Sunnari, V. 2000. Sex, gender and school violence. Teoksessa V. Sunnari & R. Räsänen (toim.) Ethical challenges for teacher education and teaching. Special Focus on Gender and Multicultural Issues. Oulu: Oulun Yliopisto, 90 - 102.
- Sunnari, V., Heikkinen, M. & Kangasvuo, J. 2003. Johdanto. Teoksessa V. Sunnari, M. Heikkinen & J. Kangasvuo (toim.) Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna - Seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa. Oulu: Oulun Yliopisto, 9-14.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016 : 17.

Opetushallitus.

http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf Pdf ladattu 11.7.2017.

Värtö, P. 2000. "Mies vastaa tekosistaan ... siinä missä nainenkin." Maskuliinisuuksien rakentaminen päiväkodissa. Oulu: Oulun Yliopisto.

LIITTEET

Liite 1 *Haastattelulupa*

Kerään aineistoa haastatteleamalla varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Poistan aineistosta tunnistetekijät litterointivaiheessa, joten aineiston alkuperää eivät ulkopuoliset tahot pysty selvittämään. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen tulen säilyttämään aineiston suojattuna ulkoisella kovalevyllä. Alkuperäistä aineistoa ei luovuteta missään vaiheessa kolmansille tahoille. -Riikka Era

Suostun haastateltavaksi Riikka Eran proseminaari-työtä varten. Era voi käyttää aineistoa myös muissa tutkimuksissaan. Olen haastateltavana vapaaehtoisesti, ja voin lopettaa haastattelun missä vaiheessa haluan.

Allekirjoitus: _____

____/____ 2017

Nimen selvennys:

Yhteystiedot:

Riikka Era

0445361961

rianera@student.jyu.fi

Liite 2 Teemahaastattelu: väkivalta, maskuliinisuudet ja valta 1

Nimi

Ikä

Koulutustausta

Ammatti / rooli työpaikalla

Kuinka pitkään olet työskennellyt alalla?

Minkä ikäisten lasten parissa olet työskennellyt eniten?

Väkivalta ja valta

Miten määrittelisit väkivallan, kun puhumme lapsista?

Vaikuttaako lasten ikä määritelmään? Miten? Entä lasten sukupuoli?

Miten valta ja väkivalta mielestäsi liittyvät toisiinsa puhuttaessa päiväkotiympäristöstä? Voiko lapsi väkivaltaisella käytöksellä saavuttaa jotain? Resurssija, valtaa, arvostusta, kavereita?

Eläytymistarina 1 a

Lapset ovat juuri päässeet pihalle, he haeskelevat mieluisaa puuhaa kuka missäkin. Yksi lapsista lähestyy hiekkaleluja hymyillen. Toinen lapsi juoksee ensimmäisen lapsen kiinni ja hyppää uhkaavaan asentoon tämän ja lelujen väliin.

Millaisia mielikuvia sinulle tarinasta nousi? Ketä lapset olivat? Minkä ikäisiä? Miten tilanne jatkui? Olivatko lapset tyttöjä, poikia? Mistä tietty sukupuoli olettaisi voisi johtua?

Reagoidaanko pojan tyttöön kohdistamaan väkivaltaan eri tavoin kuin pojan poikaan kohdistamaan väkivaltaan? Entä tyttöjen väliseen väkivaltaan? Tai tytön poikaan kohdistamaan? Miten tilanteet eroavat? Näetkö, että iällä olisi tässä merkitystä? Eli kasvaako sukupuolien tuottama ero iän mukana?

Onko pojille ja tytöille erilaiset odotukset esimerkiksi fyysisen kivun tai kiusan kestämisestä tai sen näyttämisestä, että on sattunut tai loukkaantunut?

Onko väkivaltainen käytös joskus sallitumpaa? Onko tilanteita, että väkivaltaista käytöstä katsotaan kollektiivisesti läpi sormien? Onko poikien toisiinsa kohdistama väkivalta esimerkiksi tällaista?

Usein puhutaan, että poikien tapa selvittää asioita on suurempaa verrattuna tyttöihin, ja tällä viitataan fyysiseen välien selvittelyyn. Mitä ajatuksia tämä tuo sinun mieleesi?

Poikien ja tyttöjen suhde väkivallan kokemiseen ja sen kohteena olemiseen muodostuu erilaiseksi kokemusten ja ympäristön rajoittamisten ja sallimisten kautta. Poikien on todettu tunnistavan heikommin väkivaltaa tyttöihin verrattuna, mitä ajatuksia tämä herättää sinussa?

Liittykö ikä mielestäsi näihin asioihin, eli lasten välisen väkivallan sallimiseen tai rajoittamiseen tai ympäristön odotuksiin käytöksen suhteen?

Oletko joutunut eettisesti pulmallisiin tilanteisiin väkivallan suhteen esimerkiksi erilaisten tottumusten ja tapojen takia?

Eläytymistarina 2 a

Kalle on kertonut äidilleen, että tytöt ovat kiusanneet häntä ulkoilun aikana. Ulkoilussa paikalla ollut kasvattaja on kertonut sinulle, että kyseessä oli tyttöjen rajumpi leikki, jota hänen mielestään Kalle ei vain ymmärtänyt. Hän myös ottaa puheeksi sen, että Kallella on tapana kannella aikuisille, jos häntä ei esimerkiksi oteta leikkiin mukaan.

Mitä ajatuksia ja tunteita sinulle herää? Minkä ikäisiksi kuvittelit kertomuksen lapset? Millaisia piirteitä sinulle nousi mieleen Kallesta? Millaisia piirteitä ajatuksiisi nousi liittyen kertomuksen tyttöihin? Oletko todistanut kuvatun kaltaisia tilanteita töissä? Entä jos sukupuoli vaihtaisivat paikkaa, eli poika-porukka olisi saanut tytön kertomaan äidilleen kiusaamisesta, vaikuttaisiko tämä tilanteesta nousseisiin ajatuksiin ja tunteisiin?

Maskuliinisuudet ja valta

”Pojat on poikia” todetaan monessa tilanteessa. Millaisissa tilanteissa olet törmännyt lausahdukseen? Ketkä tai millaiset pojat ovat tässä poikia? Onko poikia, jotka eivät täytä lausahduksen kriteereitä, eivät ole ”poikia” kyseessä olevalla tavalla?

Kun puhutaan lapsista, niin **miten mielestäsi eri maskuliinisuudet, eli eri poikana olemisen tavat, näkyvät arjessa?**

Löytyykö poikana olemisen tavoista mielestäsi jotain tiettyjä kategorioita vuodesta toiseen? Millaisia ne ovat? Miten määrittelisit niitä? Koulumaailmasta esimerkiksi on nimetty ”kovikset”, ”suositut”, ”rauhalliset”, ”hegemonian pettäjät” ja niin edelleen.

Kuinka ikä ja lapsen kehitysvaihe mielestäsi liittyy näihin poikana olemisen tapoihin?

Mitkä muut asiat voisivat mielestäsi vaikuttaa lapsen tapaan ”olla poika”? Temperamentti, kulttuuritausta, sosioekonominen tausta, vanhempien arvot...?

Huomioidaanko eri poikatapaisuuksia tasapuolisesti päiväkodeissa? Saako kaikki poikatapaisuudet tilaa, huomiota, sylittelyä, silittelyä..?

Jääkö joku poikana olemisen tapa helpommin marginaaliin? Mitkä piirteet altistavat syrjään jäämiselle/jättämiselle? Mitkä piirteet puolestaan takaavat suosion?

Saako jollain poikana olemisen tavalla helpommin valtaa? Aikuisten keskuudessa? Lasten keskuudessa?

Haluaisitko kertoa vielä jotain tästä aiheesta? Tai jostain muusta aiheesta?

Liite 3. Teemahaastattelu: väkivalta, maskuliinisuudet ja valta 2

Nimi

Ikä

Koulutustausta

Ammatti / rooli työpaikalla

Kuinka pitkään olet työskennellyt alalla?

Minkä ikäisten lasten parissa olet työskennellyt eniten?

Väkivalta ja valta

Miten määrittelisit väkivallan, kun puhumme lapsista?

Vaikuttaako lasten ikä määritelmään? Miten? Entä lasten sukupuoli?

Miten valta ja väkivalta mielestäsi liittyvät toisiinsa puhuttaessa päiväkotiympäristöstä? Voiko lapsi väkivaltaisella käytöksellä saavuttaa jotain? Resurssseja, valtaa, arvostusta, kavereita?

Eläytymistarina 1 a

Lapset ovat juuri päässeet pihalle, he haeskelevat mieluisaa puuhaa kuka missäkin. Yksi lapsista lähestyy hiekkaleluja hymyillen. Toinen lapsi juoksee ensimmäisen lapsen kiinni ja hyppää uhkaavaan asentoon tämän ja lelujen väliin.

Millaisia mielikuvia sinulle tarinasta nousi? Ketä lapset olivat? Minkä ikäisiä? Miten tilanne jatkui? Olivatko lapset tyttöjä, poikia? Mistä tietty sukupuoli olettaisi voisi johtua?

Reagoidaanko pojan tyttöön kohdistamaan väkivaltaan eri tavoin kuin pojan poikaan kohdistamaan väkivaltaan? Entä tyttöjen väliseen väkivaltaan? Tai tytön poikaan kohdistamaan? Miten tilanteet eroavat? Näetkö, että iällä olisi tässä merkitystä? Eli kasvaako sukupuolien tuottama ero iän mukana?

Onko pojille ja tytöille erilaiset odotukset esimerkiksi fyysisen kivun tai kiusan kestämisestä tai sen näyttämisestä, että on sattunut tai loukkaantunut?

Onko väkivaltainen käytös joskus sallitumpaa? Onko tilanteita, että väkivaltaista käytöstä katsotaan kollektiivisesti läpi sormien? Onko poikien toisiinsa kohdistama väkivalta esimerkiksi tällaista?

Usein puhutaan, että poikien tapa selvittää asioita on suurempaa verrattuna tyttöihin, ja tällä viitataan fyysiseen välien selvittelyyn. Mitä ajatuksia tämä tuo sinun mieleesi?

Poikien ja tyttöjen suhde väkivallan kokemiseen ja sen kohteena olemiseen muodostuu erilaiseksi kokemusten ja ympäristön rajoittamisten ja sallimisten kautta. Poikien on todettu tunnistavan heikommin väkivaltaa tyttöihin verrattuna, mitä ajatuksia tämä herättää sinussa?

Liittyykö ikä mielestäsi näihin asioihin, eli lasten välisen väkivallan sallimiseen tai rajoittamiseen tai ympäristön odotuksiin käytöksen suhteen?

Oletko joutunut eettisesti pulmallisiin tilanteisiin väkivallan suhteen esimerkiksi erilaisten tottumusten ja tapojen takia?

Eläytymistarina 2 a

Kalle on kertonut äidilleen, että toiset pojat ovat kiusanneet häntä ulkoilun aikana. Ulkoilussa paikalla ollut kasvattaja on kertonut sinulle, että kyseessä oli poikien rajumpi leikki, jota hänen mielestään Kalle ei ole ymmärtänyt. Hän myös ottaa puheeksi sen, että Kallella on tapana kannella aikuisille, jos häntä ei esimerkiksi oteta leikkiin mukaan tai leikit ovat liian rajuja.

Mitä ajatuksia ja tunteita sinulle herää? Minkä ikäisiksi kuvittelit kertomuksen lapset? Millaisia piirteitä sinulle nousi mieleen Kallesta? Millaisia piirteitä ajatuksiisi nousi liittyen kertomuksen muihin poikiin? Oletko todistanut kuvatun kaltaisia tilanteita töissä? Mitä jos kertomuksen ”toisten poikien” tilalla olisi tyttöjä, vaikuttaisiko tämä tilanteesta nousseisiin ajatuksiin ja tunteisiin?

Maskuliinisuudet ja valta

”Pojat on poikia” todetaan monessa tilanteessa. Millaisissa tilanteissa olet törmännyt lausahdukseen? Ketkä tai millaiset pojat ovat tässä poikia? Onko poikia, jotka eivät täytä lausahduksen kriteereitä, eivät ole ”poikia” kyseessä olevalla tavalla?

Kun puhutaan lapsista, niin **miten mielestäsi eri maskuliinisuudet, eli eri poikana olemisen tavat, näkyvät arjessa?**

Löytyykö poikana olemisen tavoista mielestäsi jotain tiettyjä kategorioita vuodesta toiseen? Millaisia ne ovat? Miten määrittelisit niitä? Koulumaailmasta esimerkiksi on nimetty ”kovikset”, ”suositut”, ”rauhalliset”, ”hegemonian pettäjät” ja niin edelleen.

Kuinka ikä ja lapsen kehitysvaihe mielestäsi liittyy näihin poikana olemisen tapoihin?

Mitkä muut asiat voisivat mielestäsi vaikuttaa lapsen tapaan ”olla poika”? Temperamentti, kulttuuritausta, sosioekonominen tausta, vanhempien arvot...?

Huomioidaanko eri poikatapaisuuksia tasapuolisesti päiväkodeissa? Saako kaikki poikatapaisuuudet tilaa, huomiota, sylittelyä, silittelyä..?

Jääkö joku poikana olemisen tapa helpommin marginaaliin? Mitkä piirteet altistavat syrjään jäämiselle/jättämiselle? Mitkä piirteet puolestaan takaavat suosion?

Saako jollain poikana olemisen tavalla helpommin valtaa? Aikuisten keskuudessa? Lasten keskuudessa?

Haluaisitko kertoa vielä jotain tästä aiheesta? Tai jostain muusta aiheesta?

Liite 4

Selitysmalleja väkivallalle

Selkokieliisiä väkivaltaan liittyviä merkitysyksiköitä	Alaluokka Väkivallan sallimisen kategorioita	Yläluokka	Kokoava käsite
ihminen on eläimen kaltainen, ja väistyy isomman edessä			
oman aseman näyttäminen ja ottaminen kehollisesti ryhmässä on hyväksyttyä	Oman aseman ottaminen ryhmässä	"Ihmiset ovat väkivaltaisia" = biologinen determinismi/essentialismi	Selitysmalli väkivallalle
tyytymättömyys omaan asemaan ryhmässä johtaa uusiin konflikteihin			

Selkokieliisiä poikana olemisen merkitysyksiköitä	Alaluokka Poikana olemisen kategorioita	Yläluokka	Kokoava käsite
väkivaltaa tapahtuu useammin poikien keskuudessa kuin tyttöjen			
pojat ovat väkivaltaisempia kuin tytöt iästä riippumatta	Pojat käyttävät väkivaltaa	"Pojat ovat väkivaltaisia" = sukupuolirooliteoria-selitysmalli	Selitysmalli väkivallalle
jos kiusaajat olisivat poikia, kävisivät nämä käsiksi kiusattuun			
pojilla on tarve olla fyysisempiä			
pojat ovat rajumpia	Pojat ovat fyysisiä		
kontaktin otto			

Selkokieliisiä yksilöä korostavia merkitysyksiköitä	Alaluokka Yksilöllisyyttä korostavia	Yläluokka Selitysmalli väkivallalle

	kategorioita	
se, oletko raisumpi lapsi, liitty enemmän persoonaan kuin sukupuoleen		
persoona ja temperamentti määrittävät, millaisia keinoja lapsi alkaa käyttää, fyysisiä vai henkisiä	Persoona vs sukupuoli	"Yksilöt ovat väkivaltaisia" = poststrukturalistinen selitysmalli
väkivallan pintojen kokeminen on henkilökohtaista		
on olemassa poikia, jotka ovat hyvin tarkkoja omista ruumiin rajoistaan	"erilainen" poikatyyppe	
päiväkodista löytyy paljon tyttöjä jotka turvautuvat väkivaltaan ja poikia jotka eivät ikinä satuttaisi ketään toista		
on tyttöjä, jotka ovat raisumpia ja haluavat leikkiä poikien leikeiksi miellettyjä leikkejä	"erilainen" tyttötyyppe	